

Wate

kovara kulturî

Derheqê Kirmanckî de Kombîyayîşê Şeşine

Hamdî Ozyûrt

Vîrê Sedefa Welê Bazare ra

Mûrad Ciwan

Nivîsa Lerzan Jandîlî û Zamîrên Kirmanckî

Mûnzûr Çem

Şahan Axa

Malmîsanij

Kulê 38î

Seyîdxan Kurij

"Qey Nê Welatî di Tarîx Tîm Aw Ser ra Nusîyenû"

Fîrat Çelker

Çend Vateyê Varênan û Mertalî

No:9, Payîz, 1999

Vate

Kovara Kulturî

Hûmar: 9

Payîz, 1999

Serredaktor:

Malmîsanij

Redaksiyon:

Haydar Diljen, J. Îhsan Espar,
Malmîsanij, Mehmet Uzun

Însiyatîfê destpêkerdişî:

Osman Aytar, Yildiray Beyazgul,
Çeko, Mûnzûr Çem, Memo Darrêz,
Nihat Elî, Cemîl Gundogan, Lerzan Jandîl,
Huseyîn Kulu, Seyîdxan Kurij,
Robîn Rewşen, Kamer Soylemez,
Kazim Temurlenk, Şukrî Urgan

Temsîlkarê Almanya:

Mûnzûr Çem

Faks: +49 - 30 - 611 33 19

Seveta aboneyîye û têtikîye (Almanya de):

Vate

Postfach: 30 21 07

10 752 Berlin/Almanya

Temsîlkarê Berlîni:

Aydin Bîngol

Temsîlkarê Norveçî:

M. Darrêz

Box: 2545

7001 Trondheim/NORVEÇ

Temsîlkarê Hollanda

Ferhad Amedî

Delfzyl Str. 81

6835 CM Arnhem/HOLLANDA

Tel: +26-323 26 95

Şertê aboneyîye:

Welat	serrêk	6 aşmî
Tirkiya:	40 DM.	20 DM.
Almanya:	40 DM.	20 DM.
Swed:	250 SEK.	125 SEK.
Welatê bînî:	70 DM.	35 DM.

Vayî: 10 DM./50 SEK.

Îlan:

Riperrêk: 200 DM./1000 SEK.

Nêm riperr: 100 DM./500 SEK.

Çarêgriperr: 50 DM./250 SEK.

Çap: Apec Tryck & Förlag, Stockholm

ISSN:1401-2995

Postgiro:

Kurdiska Kultur och Språkföreningen

475 16 98-4 SWEDEN

Adresa têtikîye:

Ihsan Türkan

Odd Fellowvägen 29

S-127 32 Skärholmen/SWEDEN

Tel: +46-(0)8-97 76 56

Berpîrsiyariya her nuştî ya nuştaxî/nuştuxe bi xo ya.

TEDEYÎ

Wendoxan rê.....	3
Derheqê Kirmanckî de Kombîyayîşê Şeşine	4
Hamdî Ozyûrt	
Virê Sedefa Welê Bazare ra	32
Mûrad Ciwan	
Nivîsa Lerzan Jandîlî û Zamîrên Kirmanckî	55
Çeko	
Çuçike	63
Roşan Lezgîn	
Wisarî Meheredne	68
Firat Çelker	
Çend Vateyê Varênan û Mertalî	69
Mûnzûr Çem	
Şahan Axa	74
Di Şîrê Heydo Keçanîcî	79
Seyîdxan Kuriş	
Ripelê Fiqrayan	81
Wendoxan ra	82
Malmîsanîj	
Kulê 38î	83
Seyîdxan Kuriş	
"Qey Nê Welatî di Tarîx Tim Aw Ser ra Nusîyenû?"	87
Celadet Alî Bedîrxan	
Ferhenga Kurdî (Kurmançî)-Frensî-IX	90
Alfabe	96

Wendoxê birêzî,

Bi na hûmare Vate dekeweno serra hîreyine. Şima zî vînenê ke serrî çî leze vêrenê! Serrî rew vêrenê labelê serrê ke bi kar û xebate vêrê hîna weş ê, vîrê merdimî ser o hîna zaf tesîr kenê.

Redaksiyonê Vateyî, nê di serranê vîyarteyan mîyan de, bi ardimê nuştoxan, berpirsiyaranê Vateyî û embazanê bînan her hîrê mengan (aşman) de reyê Vate şima resna. No kar karanê ma yê tewr şadkerdoxan û tamdaran ra yew bi.

Na hûmare de ma netîceyanê Kombiyayîşê Şeşînê Kirmanckî (Zazakî) neşr kenê. Bi nê netîceyan, kirmanckî de, ver bi standardîze-bîyayîş yewna gama muhîme erzîyêna.

Hetanî ke ma dest ra ame ma waşt ke her hûmare de nuşteyanê neweyan û hêcayan şima resnê. Ma hêvîdar ê ke na serra hîreyine de zî ma her hûmare bi nuşteyanê kalîteyan şima resnê.

Çend mengî ra pey ma dekewenê serra 2000an. Na serra 2000an de ê şarî zaf çiyê xo esto labelê şima wendoxê delalî bifikiriyê (duşunmîş bibê): Tarîx de û ewro, se kurd çend Vateyê şima estê? Raya pawitiş, standardîzekerdiş û averberdişê kirmanckî (zazakî) de çend gamî sey Vateyî estê? Ma cewabê şima texmîn kenê.

Madem ke wina yo, şima yê ke wazenê Vate bivejîyo şima hetanî ewro piştîdayiş de tewsîr nêkerd, ewro ra dime zî mekerê, ma xo vîr a mekerê û piştîdayoxanê neweyan peyda bikerê!

Vate

DERHEQÊ KIRMANCKÎ DE KOMBÎYAYÎŞÊ ŞEŞINE

Stockholm, 29.07.1999 - 02.08.1999

Roja 29ê menga (aşma) temmuze, Stokholm de kirmanckî (zazakî) ser o kombîyayîşê şeşine dest pêkerd û panc rojî ramit. Nê kombîyayîşî de nê duyey kesî amade bîy:

Yildiray Beyazgul (Gimgim)

Mûnzûr Çem (Dêrsim)

Haydar Diljen (Sêwregi)

J. Ihsan Espar (Pîran)

Lerzan Jandîl (Gimgim)

Seyîdxan Kurij (Çewlîg)

M. Malmîsanij (Pîran)

Selîm Mûrat (Pali)

Hamdî Ozyurt (Gimgim)

Robîn Rewşen (Licê)

Mehmet Taş (Dêrsim)

Şukrî Urgan (Hêni)

Nê kombîyayîşî de amadebîyayoxî nê meseleyan ser o vindertî û meylê xo tesbît kerdî:

- 1. Rastnuştîş
- 2. Termê edebiyatî (Edebiyat terimleri)
- 3. Termê perwerdeyî (Eğitim terimleri)
- 4. Termê huqûqî (Hukuk terimleri)

Cêr ra ma nê xusûsan de meylê kombîyayîşî nusenî.

Tiya de çekuya nêrî (bi tirkî “eril sözcük”) ver de (n), çekuya makî (bi tirkî “dişil sözcük”) ver de (m) nusîyayo. Tayê çekuyanê nêrîyan dima suffiksê “-e” yan zî “-ye” nusîyayo. No yeno a mana ke, eke formê nêrî dima “-e” yan zî “-ye” ame, a çekuye bena makî. Nimûne: şehîd, -e. Yanî, çekuya “şehîd”î nêrî ya (lajeko yan zî camêrdo şehîd), eke na

çekuye dima “-e” ame, bena “şehîde” û na çekuya “şehîde” makî ya (kêneka yan zî ciniya şehîde). Tayê cayan de, çekuyanê makîyan dima herunda “-e” de “-i” yena, tayê cayan de zî ne “-e” ne zî “-i” yena.

1. RASTNUŞTÎŞ

1. 1. Kilmnuşteyi

meylê kombiyayîştî *formê bînî*

c. cîld cl.

nr. numara no

1. 2. Nuştîşê tarîxî

Goreyê meylê kombiyayîştî tarîx -bi roj, meng û serre- sey nimûneya cêrêne nusîyêno:

meylê kombiyayîştî *formê bînî*

03.04.1938 3. 4. 1938, 13-04-1938, 03. 04. 1938, 13/4/1938

1. 3. Rastnuştîşê tayê çekuyan (Bazî sözcüklerin doğru yazılışı)

1. 3. 1.

nara: bir de, bu defa na ra

Nara mi nîyada ke...

(Bir de baktım ki...) Na ra mi nîyada ke...

De nara mi waştî ke şêro

o nêşînî. De na ra mi waştî ke şêro o nêşînî.

(Bu defa ben gitmesini istiyordum o gitmiyordu.)

1. 3. 2.

vera ... : karşı, karşısında ver a ...

Vera mi mevinde! (Karşımda durma!) Ver a mi mevinde!

verba/verva ... : karşı, karşısında ver va ...

Verba mi vindeto qisey keno. (Karşımda durmuş konuşuyor.)

1. 3. 3.

acêr: aşağıya doğru a cêr

acor: yukarıya doğru a cor

Qate

devacêr: aşıya doğru, yokuş aşı..... dev a cêr, deva cêr, davacêr

devacor: yukarıya doğru, yokuş yukarı .. dev a cor, deva cor, davacor

seracêr: aşıya doğru, yokuş aşı..... ser a cêr, sera cêr

veracêr: aşıya doğru, iniş..... ver a cêr, vera cêr

veracor: yukarıya doğru, yokuş..... ver a cor, vera cor

1. 3. 4.

ha ya: işte, odur hawa, haw, ha wa

ha yo: işte, odur hawo, haw, ha wo

na ya: işte, budur naya, nawa, na wa

no yo: işte, budur noyo

o yo: işte, odur oyo, owo, o wo

1. 3. 5.

cêr ro: aşıdan cêro

cor de: yukarıdan corde

1. 3. 6.

çi yo: nedir çiyö

çik o: nedir çikö, çiko

1. 3. 7.

Tayê çekuyê ke tekrar benê yan zî tîmo pîya vajiyênê, bi işaretê tîre

(-) nusiyênê. Çend nimûneyî:

ge-ge: bazen, arasıra ge ge, gege

ge-gane: bazen, arasıra ge gane, gegane

gurme-gurm: gümbürtü gurme gurm, guremegurm

gurr-gurr: gümbür gümbür, hüngür hüngür gurr gurr

gurre-gurre: gümbürtü gurre gurre

nahêm-dohêm: bu taraf o taraf,

o yaka bu yaka na hêm do hêm, nahêm dohêm

naşta-daşta: ötede beride,

bu tarafta o tarafta naş ta daş ta, naşta daşta

nata-bota: o yana bu yana na ta bo ta, nata bota

Kombîyayîşê Kirmanckî yê şeşine ra yew grube

naver-bover: öte beri, bu yaka

karşı yaka na ver bo ver, naver bover

naver-wever: öte beri, bu yaka

karşı yaka na ver we ver, naver wever

nover-bover: öte beri, bu yaka

karşı yaka no ver bo ver, nover bover

rep-tep: pat küt, gürültü patırtı rep tep, repte

reyê-di reyî: bir iki kez reyê di reyî, rêyî di rêyî, rayê di rayî

çar-panc reyî: dört beş kez çar panc reyî, çar panc ray

teq-req: tak tuk, pat küt, gürültü patırtı teq req, reqteq

vize-vize: vızıldama vize viz, vizeviz

viz-viz: vızıltı, vızıldama viz viz, vizviz

1. 3. 8.

“K” yan “Ç”?

Kirmanckî (zazakî) de tayê çekuyî estê ke tayê cayan de bi “K”, tayê

cayan de zî bi “Ç” vajiyênî. Hîna zaf gama ke vengê “K” dima vengê “T” yan zî “Ê” yeno, no “K” beno “Ç”. Meylê kombîyayîşê ma nînan ra “K”yî ser o yo. Çend nimûneyî:

kefî (m)/kefiye (m): kefiye,

bir çeşit başörtüsü çefî, çefye

keya, -ye: muhtar, önde gelen, yönetici .. çêwa, -ye

keyayîye: muhtarlık,

yöneticilik, liderlik çêwayîye

keyber (n): 1) kapı 2) evin önü,

ev önündeki bahçe çêber, çêver, çêwer, kêber, kêver

keye (n): ev çê, çîye, kiye, kîye kehe, kê,

keyeker, -e: evcimen, hamarat çêkere, çêykere

keyf (n): keyif çêf, kêf

keyveşaye (n): evi yanısıca çêvesaye, kêveşaye

kêna (m): kız çêna, keyna

kêneke (m): kız çêneke, keyneki, kîyneki

kêran (n): dam direklerinin üzerine sıralandığı giriş çêran

kîse (n)/kîsik (n): kese, torba çêsik, kêsik

Tayê ziwanan û lehçeyanê bînanê sey pehlevkî, fariskîya ewroyine, kurmanckî (kirdaskî), sorankî û hewramkî (gorankî) de zî nê çekuyan de “K” esto. Nimûneyî:

kirmanckî (zazakî) de

lehçe û ziwananê bînan de

keya: muhtar, yönetici ketekxwetay (pehlevkî), keya (kurmanckî), keyxwa (sorankî)

keyayîye: muhtarlık keyatî (kurmanckî)

keye (n): ev kete (ziwanê Avesta), ketek (pehlevkî)

keyf (n): keyif keyf (erebkî)

kêna (m)/kêneke (m): kız keinya/keinî (ziwanê Avesta), kenîk (pehlevkî), kinaçê (hewramkî)

kêran (n): dam direklerinin

üzerine sıralandığı giriş kêran (kurmanckî)

kîse (n)/kîsik (n): kese, torba.... kîs, kîsi (kurmanckî)

1. 3. 9.

“O“ yan “WE“?

Kirmanckî de tayê çekuyî estê ke eslê xo tirkî yo û bi “O“ dest pêkenê labelê “O“yê verênê nê çekuyan tayê cayan de se “we“ vajiyêno. Ma vajî “ortax“ beno “wertax“. Meylê kombîyayîşî nê forman ra formê “O“yinî ser o yo. Nimûneyî:

ocax (n): ocak wecax (n)

ocaxkor, -e: çocuğu olmayan wecaxkor, -e

oda (m): oda wade (n), wede (n), ode (n)

olacax (n): kaza welecax (n), welcax (n)

ordege (n): ördek werdege (m)

ortax, -e: ortak wertax, -e

orte (n): orta werte (n)

oyn (n): oyun, numara, hile weyn (n), wêyîn (n)

oyniker, -e: numaracı, hilekar, kurnaz... weyniker, -e; wêyînkâr, -e

1. 3. 10.

Çend çekuyê bînî

(tirkî-kirmanckî)

ayçiçeği: verroj ver roj, veroj

bakan: nîyadayox, -e nîya dayox

bakmak: nîyadayene nîya dayene

böyle: 1) wina 1) nîya, ena, êna, ana, ina, ûna, ona

2) inahewa 2) enawa, inawa

bu: 1) no (n) 1) eno (n), eni (n), ino (n), ini (n), in (n)

2) na (m) 2) ena (m), ina (m)

bu kez: na rey naray, na rê, ena ray, ina ray, ina rê

bu kere: b. bu kez

bu defa: b. bu kez

bura: naca..... inca, naza

burası: naca inca, naza

çeşit: 1) çeşit..... çêşît

2) hawa hewa, awa

-gil/-giller: -înan

Hesenînan (Hasangil, Hasangiller) Hesenînû, Hesenîni

xaloyînan (dayıgil, dayigiller) xaloyînû, xaloyîni

güneşlik (güneş ışınlarını alan yer,

güneşleme yeri): verroj ver roj, veroj

içinde: tede..... te de

içindekiler: tedeyî..... te deyî

izleyici: nîyadayox, -e..... nîya dayox

kadın: cinî (m), cinîye (m); cinîke (m).....

Yew cinî û yew kêneke ronîştî. (Bir kadın ve bir kız oturmuşlar.)

Cayke beno cayke nêbeno, yew cinîke bena. (Bir varmış bir yokmuş, bir kadın varmış.)

karı (eş): cinî (m), cinîye (m)

Cinîya to se va? (Eşin/karın ne dedi?) .

nasıl: 1) çitur çituri, çitorî, çito, çitir, çiter, çutiri

Ti çitur a? (Sen nasılsın?)

2) senî senê, sinî, sinye, se

Ti senî pîyê xo ra wina vanî? (Babana nasıl böyle dersin?)

3) senîn senên, sinîn, sinyen

Ti senîn î? (Sen nasılsın?)

öyle: 1) winî 1) hen, henê, hên, hin, hunî

2) ayhawa 2) ayawa, awa

şimdi: nika enka, anka, inka, înkey, inkê

şimdiki: nikayin, -e enkayin, ankayin, inkayin, înkeyin, inkêyin

tür: tewir..... tur, tir, ter

No kar di tewirî beno. (Bu iş iki türlü olur.)

türlü türlü: tewir bi tewir

1. 3. 11.

Çend çekuyê neweyî

(*tirkî-kirmanckî*)

araştırma: cigêrayîş (n)

araştırmacı: cigêrayox, -e

inceleme: etud (n)

incelemeci: etudkerdox, -e

çeviren: tadayox, -e; çarnayox, -e

değerli: erjaya (m), erjaye (n); hêca (n), hêcaye (m)

derliyen: arêkerdox, -e

lehçe: lehçe (m), dîyalekte (m)

örneğin: mesela, ma vajîme/ma vajî/ma vajê

örnek: nimûne (m), mîsale (m)

savaş: ceng (n), herb (n)

1. 4. Zemîrê nişankerdene

Zemîrê nişankerdene ê zemîrî yê ke gama ke mêrdim çîyêk yan zî çîyan îşaret keno -bê ke nameyê çî/çîyan bi xo vajo- xebitneno.

Zemîrê nişankerdene ke semedê nezdî yê:

halo xoser (nominatif) de

meylê kombîyayîşî *formê bînî*

no (n)eno, eni, ino, ini, in

na (m)ena, ina

nê (zafhûmar)nî, enî, inî, enê

halo oblîk (oblique) de

ney (n) enî, inî

naye (m)..... nay, ena, enay, enê, ina, inay, iney, inê

nînan (zafhûmar)..... nînû, nayîne, enîyan, enîyûn, inîyan, inûn, inîn, ino

Zemîrê nişankerdene ke semedê durî yê:

halo xoser (nominatif) de

Uate

meylê kombîyayîşî formê bînî

o (n) aw, awi, ay

a (m) aya

ê (zafhûmar)

halo oblîk (oblique) de

ey (n) ay, ayî

aye (m) ay, aya, ayay

înan (zafhûmar) aynan, ayna

1. 5. Hewayê nuştişê îzafeya rêzilkî û menaya aye

Hewayê nuştişî

Ehmedê Hesênê dergî vano.

Ehmedê Hesênî **yo** derg vano.

Ehmedê Hesênê dergî va.

Ehmedê Hesênî **yê** dergî va.

Menaya aye

(Na cumle de Hesên derg o.)

(Na cumle de Ehmed derg o.)

(Na cumle de Hesên derg o.)

(Na cumle de Ehmed derg o.)

Lajê birayê pîlî waneno.

Lajê birayî **yo** pîl waneno.

Lajê birayê pîlî wend.

Lajê birayî **yê** pîlî wend.

(Na cumle de bira pîl o.)

(Na cumle de laj pîl o.)

(Na cumle de bira pîl o.)

(Na cumle de laj pîl o.)

Komeleya Cinîyanê Demokratîkî Kurdistanî

(Tîya de mêrdeyê

cinîyan demokrat ê.)

Komeleya Cinîyanê Demokratîkî Kurdistanî

(Tîya de cinî bi xo

demokrat ê.)

2. TERMÊ EDEBÎYATÎ (EDEBÎYAT TERİMLERİ)

(tirkî-kirmanckî)

ana fikir: fikro bingeyî (n)

ani: vîrameyîş (n)

anonim: anonîm, -e

anonimlik: anonîmîye (m)

araştırma: cigêrayîş (n)

aşık: aşiq, -e

aşık edebiyatı: edebiyatê aşiqan (n)

atasözü: vateyê verênan (n)

başlama: destpêkerdiş (n)

başlamak: dest pêkerdene

beceri: huner (n)

bent: bende (m)

beste: besta (m)

Kombiyayîşê Kirmanckî yê şeşine ra yew grube

bestekar: bestekar, -e; kompozîtor, -e

beyt: beyte (m)

başlangıç beyti: beyta destpêkerdiş (m)

son beyit: beyta peyene (m)

deneme: ceribnayîş (n)

destan: destane (m)

destansal: destankî

divan: dîwan (n)

divan edebiyatı: edebiyatê dîwanî (n)

dörtlük: çarane (m), rubaî (m)

dram: dram (n)

dram yazarı: nuştoxê/nuştoxa dramî

dramatik: dramatik, -e

dramatize etmek: dramatize kerdene

dünya: cîhan (n)

dünya edebiyatı: edebiyatê cîhanî

düşünce: fikr (n)

edebi: edebî, -ye

edebi beceri : hunero edebî (n)

edebi deneme: ceribnayîşo edebî (n)

edebi eser: esero edebî (n)

edebi kompozisyon: kompozîsyono edebî (n)

edebi makale: meqaleya edebî (m)

edebi parça: parçeyo edebî (n)

edebi ürün: esero edebî (n)

edebiyat: edebiyat (n)

edebiyatçı: edebiyatkar, -e

edebiyatçılık: edebiyatkarîye (m)

efsane: efsane (m)

efsanevi: efsanewî, -ye

eksik: nêmcet, -e

eser: eser (n)

fabl: fable (m)

fikir: fikr (n)

gösteri: 1) musnayîş (n) 2) nawitiş (n)

göstermek: 1) musnayene, mojnayîş 2) nawitene

halk: şar (n)

halk edebiyatı: edebiyatê şarî (n)

hatıra: vîrameyîş (n)

hikaye: hîkaye (m)

- hüner:** huner (n)
inceleme: etud (n)
işçi: karker, -e
işçi edebiyatı: edebîyatê karkeran (n)
kafiye: qafiye (m)
kaside: qesîde (m)
kelime: çekuye (m)
kıta: qita (m)
klasik: klasîk, -e
klasik edebiyatı: edebîyato klasîk (n)
komedi: komedî (m)
komedyen: komedyen, -e
komedyenlik: komedyenîye (m)
kompozisyon: kompozîsyon (n)
kompozitor: bestekar, -e; kompozîtor, -e
makale: meqale (m)
manzum: menzûm, -e
masal: sanike (m), estaneke (m)
masalcı (masal anlatan) : sanikker, -e
masalsal: sanikkî, estanekkî
mizah: mîzeh (m)
mizah edebiyatı: edebîyatê mîzehî (n)
mizahi: mîzehî, -ye
modern: modern, -e
nesir: nesr, -e
nutuk: nutiq (n)
nutuk vermek: nutiq dayene
otorite: otorîte (n)
oyun: kay (n)
oyuncu: kaykerdox, -e
oyunculuk: kaykerdoxîye (m)
ozan: şaîr, -e
önsöz: vateyo verîn (n)
öykü: hikaye (m)

paragraf: paragraf (n)

parça: parçe (n)

piyes: pîyes (n)

redif: redîfe (m)

roman: roman (n)

romancı: romannuştox, -e

romansal: romankî

romantik: romantîk, -e

romantîzm: romantîzm (n)

rûbai: çarane (m), rubaî (m)

sahne: sehne (n)

sanat: huner (n)

sanatçı: 1) hunermend, -e 2) senetkar, -e

satır: rêze (m)

senarist: senarîst, -e

senaryo: senaryo (n)

senaryo yazarı: senaryonuştox, -e

ses: veng

ses sanatçısı: deyîrbaz, -e; dengbêj, -e

sohbet: terraqe (m), xoşebere (m), galgale (m)

söz: vate (n), qisa (m)

sözcük: çekuye (m)

sözlü: fekkî

sözlü edebiyat: edebiyato fekkî

şair: şaîr, -e

şairane: şaîrane, şaîrkî

şahbeyit: şahbeyîte (n)

şarkıcı: deyîrbaz, -e; dengbêj, -e

şiir: şîre (m)

şiirsel: şîrkî

temel: bingê (n)

tiyatro: tîyatro (n)

trajedi: trajedî (n)

türkü söyliyên (ses sanatçısı): deyîrbaz, -e; dengbêj, -e

ulus: millet (n), netewe

ulusal: milî, -ye

ulusal edebiyat: edebîyato milî (n)

uluslararası: mîyannetewî

uluslararası edebiyat: edebîyato mîyannetewî (n)

ürün: eser (n)

yarım: nême

yazar: nuştox, -e

yazarlık: nuştoxîye (m)

yazı: nuşte (n)

yazılı: 1) nuşte (n), nušta (m), nuştîye (m) 2) nuşteki, -ye

yazılı edebiyat: edebîyato nuşteki (n)

yazın: edebîyat (n)

yazınsal: edebî, -ye

3. TERMÊ PERWERDEYÎ (EĞİTİM TERİMLERİ)

(tirkî-kirmanckî)

Alman: alman, -e

Almanca: almankî

ara (iki ders arasındaki mola): mabên (n)

ara vermek: mabên dayene

Arap: erab, -e

Arapça: erabkî

aritmetik: arîtmetîk (n)

biyoloji: biyolojî (n)

coğrafya: cografya (m)

çalmak (zil vs.): cinitene, cenayene, dayene piro

defter: defter (n)

dekan: dekan, -e

dekanlık: dekanîye

demir: asin (n)

demirci: asinkar, -e

demircilik: asinkariye (m)

derece: derece (m)

ders: derse (m)

dershane: dersxane (n)

derslik: dersxane (n)

dikiş: deştene (m)

dikiş dersi: dersa deştene (m)

dikme: deştiş (n)

dikmek: deştene

diploma: dîploma (m), şhadetname (n)

dönem (eğitim-öğretim yılının yarısı): termîn (n), nêmserre (m)

birinci dönem (güz dönemi): termînê payîzî (n)

ikinci dönem (bahar dönemi): termînê wesarî (n)

eğitim: perwerde (n)

eğitilmek: perwerde biyayîş

eğitmek: perwerde kerdiş

fakülte: fakulte (m)

Fars: faris, -e

Farsça: fariskî

fizik: fizik (n)

Fransız: fransiz, -e

Fransızca: franskî

geometri: geometrî (n)

hademe: xedeme (n), xedema (m)

harita: xerîta (m)

idman: jîmnastîk (n)

ilkokul: dibistane (m)

imtihan: îmtihan (n)

İngiliz: îngiliz, -e

İngilizce: îngilizkî

jimnastik: jîmnastîk (n)

kalem: qeleme (m)

boya kalemi: qelema boyaxî (m)

- kurşun kalem:** qelesa erjîjine (m)
renkli kalem: qelesa rengine (m)
kalemtıraş: qelegtıraş (m)
karne: qarne (m)
kaydetmek: qeyd kerdene
kayıt: qeyd (n)
kaydını yaptırmak: qeydê xo viraştene
kayıt yaptırmak: qeyd viraştene
kayıtlı: qeydkerde (n), qeydkerdiye (m), qeydkerda (m)
kimya: kîmya (m)
kitap: kitab (n)
kurşun: erjîj (n)
kurşun kalem: qelesa erjîjine (m)
kürsü: kursî (n)
Kürt: kurd, -e
Kürtçe: kurdkî
latin: latîn, -e
latince: latînkî
lise: lise (m)
marangoz: necar, -e
marangozluk: necarîye (m)
masa: masa (m)
matematik: matematîk (n)
mezun: mezun, -e
mezun etmek: mezun kerdene
mezun olmak: mezun bîyene
mezuniyet: mezunîye (m), mezunîyet (n)
mola: mabên (n)
müdire: mudire (m)
müdiyet: mudirîye (m), mudirîyet (m)
müdür: mudir (n)
müdürlük: mudirîye (m), mudirîyet (m)
müzik: muzîk (n)
not: not (n)

- okul:** wendegeh (n), mekteb (n)
ilkokul: dibistane (m)
okuma: wendiş
okumak: wendene
okuyucu: wendox, -e
öğrenci: wendekar, -e; telebe (n), teleba (m); suxte (n), suxta (m); şagird, -e
öğrencilik: wendekarîye (m), telebeyîye (m), suxteyîye (m), şagirdîye (m)
öğrenim: perwerde (n)
öğrenme: 1) musayîş (n) 2) banderbîyayîş (n)
öğrenmek: 1) musayene 2) bander bîyene
öğretim: banderîye (m)
öğretme: 1) musnayîş 2) bander kerdîş
öğretmek: 1) musnayene 2) bander kerdene
öğretmen: mamosta (n, m), malim, -e
öğretmenlik: mamostayîye (m), malimîye (m)
program: program (n)
rektör: rektor, -e
rektörlük: rektorîye (m)
sandalye: sandalî (n)
sınıf: sinife (m)
sıra: sira (m)
silgi: pakker (n)
sömestr: termîn (n)
birinci sömestr (güz dönemi): termînê payîzî (n)
ikinci sömestr (bahar dönemi): termînê wesarî (n)
şema: şema (m)
talebe: wendekar, -e; telebe (n), teleba (m); suxte (n), suxta (m); şagird, -e
talebelik: wendekarîye (m), telebeyîye (m), suxteyîye (m), şagirdîye (m)
tarih: tarîx (n)
tebeşir: tebeşîr (n)
teknik: teknik (n)
teneffüs: mabên (n), teneffus (n)
teneffüse çıkmak: mabên dayene, vejîyayene teneffus
tahta: texte (n)

Türk: tirk, -e

Türkçe: tirkî

üniversite: unîversîte (m)

yarıyıl: nêmserra (m), termîn (n)

birinci yarıyıl (güz dönemi): nêmserra payîzî (m), termînê payîzî (n)

ikinci yarıyıl (bahar dönemi): nêmserra wesarî (m), termînê wesarî

yazı: nuşte (n)

yazma: nuştîş (n)

yazmak: nuştene

zil: zengil (n)

zil çalmak: zengil cinitene, zengil cenayene, zengil dayene piro

Zil çaldı. (Zengilî cinit./Zengilî cena./Zengilî da piro.)

4. TERMÊ HUQÛQÎ (HUKUK TERİMLERİ)

(tirkî-kirmanckî)

adalet: edalet (n)

adalet divanı: dîwanê edaletî (n)

adli: edlî

adli psikoloji: psikolojîyo edlî (n)

adli tıp: tibo edlî (n)

ağır: giran, -e

ağır ceza: cezaya girane (m)

aile: keye (n)

aile hukuku: huqûqê keyeyî (n)

akit: muqawele (n), kontrat (n)

alacak: deyn (n)

anayasa: qanuno bingeyî (n)

anayasa hukuku: huqûqê qanunê bingeyî (n)

anlaşma: peameyîş (n), pêkerdiş (n)

ant: sond (n)

ant içmek: sond wendene, sond werdene

antlaşma: peymanê (m)

araştırma: cigêrayîş (n)

araştırmak: cigêrayene

arazi: erazî (m)

arazi hukuku: huqûqê erazî (n)

arzuhal: waştîşname (n), erzuhal (n)

Avrupa: Ewropa (m)

Avrupa Birliđi (AB): Yewîya Ewropa (YE)

Avrupa Birliđi hukuku: huqûqê Yewîya Ewropa (n)

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM): Dadgeha Heqanê Mêrdiman a Ewropa (DHME), Mehkemaya Heqanê Mêrdiman a Ewropa (MHME)

avukat: avûkat, -e

bađıt: b. akit

bađlaşma (ittifak): îttifaq (n)

banka: banka (m)

bankacı: bankaçı, -ye

bankacılık: bankaçıyîye (m)

bankacılık hukuku: huqûqê bankaçıyîye (n)

barışma: aşt bîyayîş (n), werêameyîş (n)

barışmak: aşt bîyene, werê ameyene

başlangıç: destpêkerdiş (n)

hukuk başlangıcı: destpêkerdişê huqûqî (n)

borç: deyn (n)

borçlar genel hukuku: huqûqe pêroyî yê deynî (n)

borçlar özel hukuku: huqûqe arizî yê deynî (n)

borçlu: deyndar, -e

borçluluk: deyndariye (m)

celp: celb (n)

celp etmek: celb kerdene

celpname: celbname (n)

celse: ronîştîş (n)

ceza: ceza (m)

ceza mahkemesi: dadgeha ceza (m), mehkemaya ceza (m)

ceza usul hukuku: huqûqê ûsulê ceza (n)

- cezaevi:** hepisxane (n)
- cezai ehliyet:** ehlîyetê cezawerdişî (n)
- çek:** çek (n)
- dava:** dewa (m)
- davacı:** dewaker, -e
- davalı:** dewayin, -e
- davet:** silayîye (m), dawet (n)
- davet etme:** silayîkerdiş (n), dawetkerdiş (n)
- davet etmek:** silayî kerdene, dawet kerdene
- davetli:** silayîbîyaye (n), silayîbîyayîye (m); dawetbîyaye (n), dawetbîyaya (m)
- davetname:** silayîname (n), dawetname (n)
- denetleme:** kontrol (n), teftîş (n)
- denetlemek:** kontrol kerdene, teftîş kerdene
- devlet:** dewlete (m)
- devletler genel hukuku:** huqûqê pêroyî yê dewletan (n)
- devletlerarası:** mîyandewletan
- devletlerarası hukuk:** huqûqê mîyandewletan (n)
- devletlerarası özel hukuk:** huqûqê arizî yê mîyandewletan (n)
- dilekçe:** waştîşname (n), erzuhal (n)
- doğa:** tebîet (n)
- doğal:** tebîî
- doğal hukuk:** huqûqo tebîî (n)
- ehliyet:** 1) ehlîyet (n)
- cezai ehliyet:** ehlîyetê cezawerdişî (n)
- 2) ehlîyetname (n)
- ehliyetname:** ehlîyetname (n)
- emniyet:** asayîş (n)
- erteleme:** taloq (n), peydeestiş (n)
- ertelemek:** taloq kerdene, taloq eştene, peyde eştene
- felsefe:** felsefe (m)
- hukuk felsefesi:** felsefeya huqûqî (m)
- gardiyan:** gardîyan, -e
- gardiyanlık:** gardîyanîye (m)

genel: pêroyî

genel huqûq: huqûqo pêroyî (n)

giyabî: xiyabî

giyabi tutuklama kararı: qerarê tewqîfî yo xiyabî (n)

gözaltı: nezaret (n)

gözaltı yeri (binası): nezaretxane (n)

hafif: sivik, -e

Kombîyayîşê Kirmanckî yê şeşine ra yew grube

hafif ceza: cezaya sivike (m)

hak: heq (n)

insan hakları: heqê mêrdiman

mülkiyet hakkı: heqê wayîrîye (n)

hakim: dadger, -e; hakim, -e; qazî, ye

hakimlik: dadgerîye (m), hakimîye (m), qazîyîye (m)

hapis: hepis (n), zîndan (n)

hapis cezası: cezaya hepisî (m), cezaya zîndanî (m)

hapishane: hepisxane (n)

hukuk: huqûq (n)

hukuk başlangıcı: destpêkerdişê huqûqî (n)

hukuk devleti: dewleta huqûqî (m)

hukuk felsefesi: felsefeya huqûqî (m)

hukuk mahkemesi: dadgeha huqûqî (m), mehkemaya huqûqî (m)

hukuk sosyolojisi: sosyolojiyê huqûqî (n)

hukukun kaynağı: çimeyê huqûqî (n)

Roma hukuku: huqûqê Roma (n)

hususî: 1) arizî 2) taybetî

hususî huqûq: huqûqo arizî (n)

hüküm: hukm (n)

icar: deman (n)

icar etmek: deman kerdene

icra: caardiş (n)

icra etmek: ca ardene

icra-iflas hukuku: huqûqe icra-îflasî (n)

ictimai: sosyal, cematkî

ictimai emniyet: asayîşo sosyal (n), asayîşo cematkî (n)

idari: idarî

idari mahkeme: dadgeha idarî (m), mehkemaya idarî (m)

ifade: ifade (n)

ifade almak: ifade girewtene

ifade vermek: ifade dayene

iltica: bextwaştîş (n), iltîca (m)

iltica etmek: bext waştene, iltîca kerdene

iltica hakkı: heqê bextwaştîşî (n), heqê iltîca (n)

insan hakları: heqê mêrdiman

isnat: isnad (n)

isnat etmek: isnad kerdene

isnat eden: isnadkerdox, -e

isnat edilen: isnadkerda (m), isnadkerde (n)

ispat: îspat (n)

ispat etmek: îspat kerdene

istek: waştîş (n)

istekli: waşttox, -e

istem: waştış (n)

iş: kar (n)

iş hukuku: huqûqê karî (n)

ittifak: îttîfaq (n)

kabul etmek: 1) e kerdene 2) qebul kerdene

kanun: qanûn (n)

kanun teklifi: pêşnîyaza qanunî (m), teklîfê qanunî (n)

kanuni: qanûnî

karar: qerar (n)

kararname: qerarname (n)

kaynak: çime (n)

kefalet: kefilîye (m), kefalet (n)

kefaletname: kefaletname (n)

kefil: kefil, -e

kefillik: kefilîye (m)

kendi kaderini tayin hakkı: heqê çarenuştîşê xo, heqê tayînkêrdîşê gederê xo

kelepçe: kelemçe (n)

kesin: qetî

kesinleşme: qetîbîyayîş (n)

kesinleşmek: qetî biyene

kesinleşmiş: qetîbîyaye (n), qetîbîyaya (m), qetîbîyayîye (m)

kesinleştirme: qetîkerdîş (n)

kesinleştirmek: qetî kerdene

kesinlik: qetîyîye (m), qetîyet (n)

kira: kîra (m)

kiracı (kiralayan): kîradar, -e

kontrol: kontrol (n)

kontrol etmek: kontrol kerdene

koruma: seveknayîş (n), muhafezekêrdîş (n)

korumak: seveknayene, muhafeze kerdene

kovuşturma: taqîbkerdîş (n), taqîbat (n)

kovuşturmak: taqîb kerdene

kriminal: krîmînal

kriminel: krîmînel, suçdar, gunekar

kriminoloji: krîmînolojî

kuşku: guman (n), şik (n)

kuşkulu: gumankerde (n), şikkerde (n)

Lahey: Laheye (m)

Lahey Adalet Divanı: Dîwanê Edaletî yê Laheye (n)

mahkeme: dadgehe (m), mehkema (m)

mahpus: hepsî, -ye

mahpushane: hepîsxane (n)

maliye: maliya (m)

maliye hukuku: huqûqê malîya (n)

medeni: medenî, -ye

medeni haklar: heqê medenî

medeni hukuk: huqûqo medenî (n)

medeni usul hukuku: huqûqê ûsulê medenî (n)

meşru: meşrû

gayri meşru: nemeşrû, xeyrêmeşrû

meşru savunma: pawitişo meşrû (n)

meşruiyet: meşrûfiyet (n)

miras: mîras (n)

miras hukuku: huquqê mîrasî (n)

müebbet: muebbed, -e

müebbet ceza: cezaya muebbedî (m)

mülk: milk (n)

mülk sahibi: wayîra/wayîrê milkî (n)

mülkiyet: wayîriye (m)

mülkiyet hakkı: heqê wayîriye (n)

mülkiyet hukuku: huqûqê wayîriye (n)

müvekkil: muwekîl, -e

müzekkere: muzekkere (n)

nezaret: nezaret (n)

nezarethane: nezaretxane (n)

noter: noter, -e

noterlik: noterîye (m)

oturum: ronîştîş (n)

ölme: merdiş (n)

ölmek: merdene

ölüm: merg (n)

ölüm cezası: cezaya mergî (m)

öneri: pêşnîyaze (m), teklîf (n)

özel: 1) arizî 2) taybetî

özel haklar: heqê arizî

özel huqûq: huqûqo arizî (n)

para: pere (n)

para cezası: cezaya pereyan (m)

polis: polîs, -e

polis devleti: dewleta polîsî (m)

pranga: 1) pixawî (zafhûmar) 2) qeyde (m)

psikoloji: psikolojî (n)

adli psikoloji: psikolojîyo edlî (n)

Roma: Roma

Roma hukuku: huqûqê Roma (n)

saliverme: veradayîş (n)

salivermek: vera dayene

savcı: dozger, -e

savcılık: dozgerîye (m)

savunma: pawitiş (n)

savunmak: pawitene

savunucu: pawitox, -e

senet: sened (n)

sığınma (iltica): bextwaştîş (n), iltica (m)

sığınmak (iltica etmek): bext waştene, iltica kerdene

sığınma (iltica) hakkı: heqê bextwaştîşî (n), heqê iltica (n)

sigorta: sığorta (m)

sorgu: persayîş (n), îfadegirewtîş (n)

sorgu hakimi: hakimê îfadegirewtîşî (n)

sorgulama: persayîş (n), îfadegirewtîş (n)

- sorgulamak:** persayene, ifade girewtene
- soruşturma:** tehqîqat (n)
- soruşturmak:** tehqîqat kerdene, tehqîqat viraştene
- sosyal:** sosyal, cematkî
- sosyal güvenlik:** asayîşo sosyal (n), asayîşo cematkî (n)
- sosyal güvenlik hukuku:** huqûqê asayîşê sosyalî (n), huqûqê asayîşê cematkî (n)
- sosyoloji:** sosyolojî (n)
- hukuk sosyolojisi:** sosyolojîyê huqûqî (n)
- suç:** suc (n), gune (n)
- suç işlemek:** suc kerdene
- suçlamak:** suçdar kerdene, gunekar kerdene
- suçlanan:** suçdarkerda (m), suçdarkerde (n); gunekarkerda (m), gunekarkerde (n)
- suçlayan:** suçdarkerdox, -e; gunekarkerdox, -e
- suçlu:** suçdar, -e; gunekar, -e
- suçluluk:** suçdariye (m), gunekariye (m)
- sulh:** 1) aştî 2) pêardîş (n), werêardîş (n)
- sulh mahkemesi:** dadgeha pêardîşî (m), dadgeha werêardîşî (m), mehkemaya pêardîşî (m), mehkemaya werêardîşî (m)
- şahit:** şahid, -e
- şahitlik:** şahidiye (m)
- şartlı:** şertin, -e
- şartlı salıverme:** veradayîşo şertin (n)
- şartlı tahliye:** texliyaya şertine (m), veradayîşo şertin (n)
- şikayet:** gerre (n)
- şikayet etmek:** gerre kerdene
- şikayetçi:** gerrekerdox, -e
- şüphe:** guman (n), şik (n)
- şüphelenmek:** guman kerdene, şik kerdene
- şüpheli:** gumankerda (m), gumankerde (n); şikkerda, şikkerde (n)
- tabiat:** tebîet (n)
- tabii:** tebîî
- tabii hukuk:** huqûqo tebîî (n)

tahkikat: tehqîqat (n)

tahkikat yapmak: tehqîqat kerdene, tehqîqat viraştene

tahliye: texlîya (m), veradayîş (n)

tahliye etme: texlîyakerdîş (n), veradayîş (n)

tahliye etmek: texlîya kerdene, vera dayene

takibat: taqîbat (n)

talep: waştîş (n)

talepkar: waşttox, -e

tanık: şahid, -e

görgü tanığı: şahida çıman (m), şahidê çıman (n)

tanıklık: şahidiye (m)

tastik: tesdîq (n)

tastik etmek: tesdîq kerdene

tecil: tecîl (n)

tecil etme: tecîlkerdîş (n)

tecil etmek: tecîl kerdene

teftîş: teftîş (n)

teftîş etmek: teftîş kerdene

tehir: erey, herey

tehir etme: erey vîştîş, herey fistîş

tehir etmek: erey vîstene, herey fistene

teklif: pêşniyaze (m), teklîf (n)

tevkif: tewqîf (n)

tevkif etmek: tewqîf kerdene

tevkif kararı: qerarê tewqîfi (n)

tevkif müzekkeresi: muzekkereyê tewqîfi (n)

tevkifevi: hepîsxane (n)

tevkifhane: hepîsxane (n)

tıp: tib (n)

adli tıp: tibo edlî (n)

ticaret: bazirganîye (m), tîcaret (n)

ticaret hukuku: huqûqê bazirganîye (n), huqûqê tîcaretî (n)

ticaret mahkemesi: dadgeha bazirganîye (m), dadgeha tîcaretî (m)

toprak hukuku: huqûqê erazî (n)

tutukevi: hepisxane (n)

tutuklama: tewqîf (n)

tutuklamak: tewqîf kerdene

tutuklama kararı: qerarê tewqîfi (n)

giyabi tutuklama kararı: qerarê tewqîfê xiyabî (n)

tutuklama müzekkeresi : muzekkereyê tewqîfi (n)

tutuklu: hepsî, -ye

uluslararası antlaşma: peymanana enternasyonale (m)

umumi: pêroyî

umumi huqûq: huqûqo pêroyî (n)

usul: ûsul (n), metod (n)

ceza usul hukuku: huqûqê ûsulê ceza (n)

medeni usul hukuku: huqûqê ûsulê medenî (n)

vekalet: wekîfiye (m), wekalet (n)

vekaletname: wekaletname (n)

vekil: wekîl, -e

vekillik: 1) wekîfiye (m), wekalet (n) 2) wezirîye (m), wezaret (n)

vergi: bac (n)

vergi hukuku: huqûqê bacî (n)

yakalama: tepîştîş (n)

yakalamak: tepîştene

yargıç: dadger, -e; hakim, -e; qazî, -ye

yargıçlık: dadgerîye (m), hakimîye (m), qazîyîye (m)

yargı: hukm (n)

yargılama: muhakemekerdiş (n)

yargılamak: muhakeme kerdene

yasa: qanûn (n)

yasa önerisi: pêşnîyaza qanunî (m), teklîfê qanunî (n)

yasal: qanûnî

yemin: sond (n)

yemin etmek: sond wendene, sond werdene

zindan: zîndan (n)

zincir (cezalandırmak amacıyla kişinin boynuna takılan kalın

zincir): lele

VÎRÊ SEDEFA WELÊ BAZARE RA

Sedefa Welê Bazare pîrika min a. Çend serrî naye ra raver mi vengê aye bandan (kasetan) de qeyd kerdbî. Bandî keye de winî vinetêne. Belkî wextê mi çine bî belkî zî kêmasîya kirmanckîya (zazakîya) xo ra mi cesaret nêkerdbî ke binusî.

Emser, çend aşmî naye ra ravêr pîrika mi wefat kerd. Bi texmînê mi emrê xo 91 serre bî. İnsanêda zaf rengêne bîye. Vengê xo zaf weş bî. Holbîyayîna to zî qusirê to zî ruyê to de vatêne. Xorabawerîya xo zaf quwetine bî. Ters û xof nêzanitêne.

Merdana aye ra tepîya mi dest bi bandan ra nuştana qiseyanê aye kerd. Na xebate hîrê aşmî ramit. Karêde zaf sivik nêbî labelê weş bî. To vatê qey ez û pîrika xo ma reyna têlewe de nîştîme ro û reyna yewbînî de qisey kenîme.

Par ez şîya Istanbul. Ez şîya mi lewe nay destê pîrika xo ra, hal û keyfê aye pers kerd. Mi ra va "Ti vengê mi guretbi. To va ez kena kitab, kanî?" Mi va "pîrikê ecele meke".

Xwezîka merdene de ecele nêkerdêne

Hamdî OZYÛRT

1

Piyê kalikê mi, vanê hetê Dêrsimî ra amo Wardo. Ina ra vatêne "Çê Ismayîlê Qoxa". Xormeçik ê. Amê dewa Zengena. Zengena hardê çê kalikê min o. Nika domanê Selîm Axayî dest der o. Çend rey ez şîya çê dîna mêymantîye. Reyê mi va:

-Şima milkê çê kalikê mi wenê.

Lacê Selîm Axayî Heyderî va:

-Dedeçena mi, ti key ama çeverê ma ke ma xatirê to nêzane?

Hona vanê Murîya Çê Bazare, Axbînê Çê Bazare, Gomê Çê Bazare "Bazare" pîrika kalikê mi bîya. Namê xo "Ele" bîya. Hegmên roto, dewar roto, mal roto; ci ra vato "Ela Bazare".

Hal amo, kullî merdê. Kalikê mi mendo, cênîya kalikê mi, çend domanê dê û hawt wayê dê mendê.

2

Sebrî Efendî tebê xulamanê xo, çewres roce çê Axayê Qijî de maneno. Roca çewres û jû vecîno. Karwanê Çê Axayê Qijî şîyo Erzirom, Erzirom ra êno. Nê karwanî şelênenê. Xormeçikî vanê:

-Beg, ma meşelêne. Na karwanê Çê Axayê Qijî yo. To honde çê Axayê Qijî de menda.

Sebrî Efendî goş nênano pa. Miletî şelênenê.

Memedalî bîyo Çê Ferî ra, gênc bîyo. Sebrî Efendî dê ra vano:

-Lawo, tifangê xo bide!

Memedalî vano:

-Beg, ez tornê Axayê Qijî ya. Ez wayîrê waştî ya, mi rezil meke. Hortê şarî de tifangê mi mecê.

Sebrî Efendî vano:

-Lacê dela qole, ti forsê xo ra ginena waro?! Bide tifangê xo!

Memedalî nîya tifangê xo bi destê jû keno derg û vano:

-Han bice.

Sebrî Efendî gal keno ke tifangê layikî bicêro, layik tetikî onceno. Sebrî gineno waro. Çewres xulamê Sebrî Efendî nanê pa nênanê pa, qet jû qerqesune nêginena layikî ra. Layik xelesîno ra.

Çê Axayê Qijî vanê:

-Sebetanê ma rê va aşîrî nêkuyê pêşîrê jûmînî.

Destê layikî cênê, ênê axlera benê: Selîm Axa, Zêynel Efendî, Welî Axa, Memedalîyê pîyê Sey Cafîrî cênê şonê çê pîyê Ehmedê Qudê. Qesê kenê, merdimê Sebrî Efendî qerar danê, vanê:

-Wulle bedelê Sebrî Efendî nîyo hama se bikeme, gere layikî bikîşîme.

Selîm Axa şimşêrê xo nîya onceno, "req" verdano ra, onceno, verdano ra. Kesî de veng çîn o. Zêynel Efendî vano:

-Welî bira, ti tayê qelew a, xo bide hetê çêverî.

O jî bi surmê tifangê xo kay keno. Xebere şona Maya Ehmed Begî Qude rê. Qude êna oda, qayît kena ke kesî ra veng çîn o. Destê kullîne cêna toqe kena, vana:

-Gelê axlera, şîma xêr amê. Şîma îşê xo se kerd?

Vanê:

-Wulle îşê ma o wo ke ma qesas ard teslîm kerd, ê jî meşte qesasê xo kîşenê.

Qude axleranê xo ra pers kena, vanê:

-Hêcayê Sebrî Efendî nîyo hama, gere ma bikîşîme.

Qude vana:

-Ha, ha, ha! Her jû bîyo herê; qesasa cênê, kîşenê. Golikê pîyê şîma wo, şîma kîşenê? Selîm Axa îta bi şimşêrê xo kay keno, Welî uca bi tifangê xo kay keno. Gelê axlera, şîma çîmanê mi ser amê. Sebrî jû mixê yo, binê qundirê mi ra gino waro Mi qesas guret, axlera rê bexş kerd. Meşte jî şîma kullî mêmmanê min ê.

Axleranê xo kullî siktir kena.

A roce manena; roca bîne berber ana, ruyê Memedalî tereno. Qatê kincanê newîya jî ci rê cêna, dana deştene. Qesasî verdanê ra şonê.

3

Aşîrê hetê Lêylege û Qerqerute benê jû, ko de kunê virnîya veyvî.

Vanê:

-Veyve bidê ma û şorê!

Xormeçîka çekanê xo vecenê, vanê:

-Lawo, ma veyve se danîme şîma? Heta kokê ma bêro ma veyve nêdanîme şîma!

Nê remenê şonê. Xormeçikî ênê Selîm Axay rê qesê kenê. Selîm Axa vano:

-Lawo, ha amê virnîya şîma veyve gurete ha vate; qet ferq çîn o!

Selîm Axa, pîya ruşneno nîna rê, vano:

-Hazir vinderê ke ma danîme jûmîn ro!

Nê ênê Lêylege, xormeçikî ênê Tata. Uca nanê jûmîn ra. Êndî bi areba wa jûmîn ra pîya kişenê. Nê veng danê, vanê:

-Selîm Axa, ma kewrayê jûmîn îme; acêre, êndî bes o! Acêre şo, Des û di Imama meke duşmenê xo!

Selîm Axa qebul nêkeno. Xormeçikî vanê:

-Selîm Axa, to Des û di Imamî kerdê duşmenê xo!

Selîm Axa astora xo rameno, şono kuno hortê nîna, uca de êno kiştene. Nê doşego qutnî erzenê bine, orxano qutnî erzenê ser. Meyîte dê nanê arebe ser. Cênî leçeganê sîyaya erzenê xo ser û Selîm Axayî anê teslîme wayîra kenê. Domanê Çê Husên Axayî, Mahê û Husên kunê nîna dime. Lêylege de cênîye Lêylege leçeganê xo erzenê verê linganê astoranê nîna. Nê cêrenê ya ênê. Mahmud Beg, begê nîna pê hesîno, vano:

-Weeey, duşmenê mi bêro, namûsê mi leçeganê xo berzo verê linganê dê!

Dewijî kenê nêkenê no nêvîndeno. Êno Qerqerute, uca jî kenê nêkenê nêvîndeno. Êno reseno Mahê û Husênî. Mahmud Beg û Mahê kunê têpêsîr. Seke Mahê nano pa, qapaxê serê Mahmud Begî dano we. Mahmud Beg gineno waro.

4

Zêynel Efendî û birayê dê Welî Axa firar biyê. Hortê dîna û Çê Xetî çîne biyo. Eskerî fişto ro nîne dima. Zaf çarnê, zaf fetelnê. Nê şewê ênê dewe.

Cênîya Zêynel Efendî, Fate kenê aspar. Fate jî doman a nêweşe bena. Êndî roca ser o bena. Benê hîrê asparî. Lacê Zêynel Efendî, Heyder qijkek beno. Zêynel Efendî lacê xo erzeno terkîya xo. Nê şonê kunê Koxa Bîngolî, uca tîpê eskerî raştê ci benê. Nê êndî nêşkinê xo raxelesnê. Fate cêrena Zêynelî ser, vana:

-Mi bikîşe! Esker reşt mi, mi verdano ra? Mi keno rezîl! Mi bikîşe!

Sedefa Welê Bazare

Zêynel Efendî cêreno cênîya xo ser, qayît keno, Fate ti vana aşma çarês a, qêmîş nêbeno pira no. Vano:

-Fatê, ez to se bikîşî? Destê mi nêreseno!

Fate Welî Axay ra vana:

-Keko, ti mi bikîşe! Derbê ver mi de, mi waro de. Ez hermet a, şima xo raxelesnê!

Welî Axa cêreno ser, nênano pa. Fate lûla tifangî pê cêna, ana serê xo ser û vana:

-Hêy gîdî bēnamûs! Eskerî bēre lewê şima de mi rezîl kerê, şima rê daha rind o?!

Welî derbê ver dano Fate, Fate gineno waro. Şama daye keno ya, erzeno ru ser û nê şanenê dizgîna, şonê xelesînê ra.

Esker rameno ser ke Fate ramerdîye ya. Ru danê ya ke, kul de çe Fate kuyo! Fate ti vana aşma çarês a, rind a. Qumandanê eskera, eskera ra vano:

-Acêrê şêrê! Nowo ke na xatune kîşt, na guzele kîşt kokê ma ano!
Esker cêreno ya şono.

Zêynel Efendî û Welî Axa şonê ke afa xo ley Ibrahîm Begê Milî⁽¹⁾ de vecê. Uca mêyman benê⁽²⁾. Rocê, erebî ênê danê talanê dîna ra, benê. Lacê Ibrahîm Begî eskerê xo cêno kuno ereba dime. Zêynel, Ibrahîm Begê Milî ra vano:

-Beg, di astora tebê sîleha ra bide ma, ma jî bikuyîme dime.

Ibrahîm Beg vano:

-Şima şert û şurûtê ereba nêzanê, şima şonê, ênê kîştene.

Welî vano:

-Paşayê mi, ma nêkunîme herb. Ma xo rê dûrî ra qayît kenîme.

Ibrahîm Begî qan kenê. Astoranê xo û sîlehanê xo cênê, kunê re dime. Şonê ke na hetê pirdî de eskerê Ibrahîm Begî vineto. Erebi jî

1. Ibrahîm Begê Milî (Ibrahîm Paşayê Milî) mintîqa Wêranşarî de mendênê. Wextê padîşahê osmanîyan Evdilhemîdê Diyine de Alaya Hemîdîye ya dormarê Wêranşarî binê emrê ey de bî.

2. Nuştîşê M. Şerif Fıratî ra fam beno ke no hedîse 1907 de bîyo. M. Şerif Fırat ke bi xo zî xormekij û hemkarê dewlete bî- no xusus de tayê agahdariyanê bînan zî dano (b. M. Şerif Fırat, Doğu Illeri ve Varto Tarihi, 2. baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1961, s. 107).

derbaz bîyê şîyê. Nê ramenê, pirdî ra derbazê boverî benê.

Hondê qayît kenê ke dumanê linganê astora wezeno ra. Jûyê dîna lacê Ibrahîm Begî rê vano:

-Beg, emir bide ma şîme bover. Nê mêrikî şî, cenazanê dîna bîyame.

Lacê Ibrahîm Begî vano:

- Nê, ez sebetanê di pîyaya rê kokê nê miletî nêana.

Tayê maneno, Zêynel û Welî talan çarnenê ya, anê. Erebi kîştê, hawt astorî tebê sîleha ra ardê. Teslîmê dîna kenê û astoranê xo vaznenê ênê lewê Ibrahîm Begî. Ibrahîm Beg vano:

-Se kerd?

Zêynel Efendî vano:

-Wulle ma heyana şîme ke lacê to talan çarna ya. Ma nêzanîme se çarna ya.

Şan de tever a toplantî kenê. Ibrahîm Beg perseno:

-Şîma senê qeyde talan çarna ya?

Vanê:

-De ma çarna ya. Ma talanê xo guret.

Kullî xo goynenê. Kes nêvano ke "Zêynel û Welî çarna ya". Horte ra jû şono lew nano destê Ibrahîm Begî ra, vano:

-Mîrê mi, ti misade kena ez qesê bikerî?

Ibrahîm Beg vano:

-Tabî lacê mi, vace.

Mêrik vano:

-Ma çîyê nêkerd. Zeynel û Welî talan çarna ya.

Ibrahîm Begê Milî wezeno ra, lacê xo ra tayê pers-mersî vano. Afa Zêynel Efendî û Welî Axayî veceno.

5

Fera kewtê zerre, hem hegmênê çê kalikê mi kerdo xirabe hem jî çêyê dîna talan kerdo. Kalikê mi wayê xo û domanê xo guretî şîyo Qers. Pîyê mi hona doman bîyo, apê mi İsmayîl doman bîyo. Amika pîyê mi Zêyne, amika pîyê mi Gula Gamêşe, amika pîyê mi Elife, amika pîyê mi Yêtere doman bîyê. Ez namê ê bîna nêzana. Kalikê mi, çênê Qers de kerdê pîlî û dêy mêrde.

6

Jû cênike, namê xo Meyre bîya. Dewa Vaxavêre ra bîya, tirkmane bîya. Namê mêrdê daye Koçerî bîyo. Zerrîya xo têy çîne bîya, jû mêrikê bînî ra hes kerdo. Şewê a û pîyê xo bîyê jû, Koçerî hewn de xeneqito. Binê çê dîna çem tede şîyo. Ser o duwar nicno, bine ra jî axwe (awe) şona. Duwarî kenê berz, Koçerî kenê binê ê duwarî, wele kenê ser û duwarî tepîya ser o nanê ro.

Birayê Koçerî şono gerre keno. Esker êno Meyre ra pers keno, Meyre vana:

-Ez nêzana. Mêrdê mi şewe şî tever, nêame. Kamî berd, ame kîştene; ma nêzanîme.

Eskerî kutikanê xo cênê, dormê dewe cêrenê; ênê verê çêverî ke kutikî ê duwarî ser o kuzenê. Duwarî danê ya ke hetê duwarîyo ke amo be axwe, axwe do piro, do piro, wele berda; hetê cenazî amo be axwe. O het nêpoyîyo. Heto ke binê wele de, o het poyîyo. Mêrikî bine ra vecenê. Heto ke weş o, o het de rêça lakî pa kifş a. Cênike ra vanê:

-No to kîştö? Se kerdo raşt vace!

Vana:

-Nê, mi nêkîştö!

-Ma kamî kîştö?

Vana:

-Di xortî estê. Xorta hurdmîna mi ra hes kerdê; şewe amê, îna kîştö.

-Xortî kam ê?!

Vana:

-Husên oğlu Welî û Mîro oğlu Husên.

"Welî" pîyê min o. "Husên" jî derezayê pîyê min o. Hur dî jî hona xort ê. Pîyê mi, Husênî û na cênike benê Qers de kenê hepis.

Meyre zaf rindek a. Tirkî kilama vana. Vengêde henên jî ser o, ti vana ocaxkore quling a, wanena:

"Vaxavêrden göç ettim.

Fındık kırdım iç çektim.

El oğlundan ötürü,

Genç ömrümü puç ettim.

Hay lo lo, hay lo lo, hay lo lo!

Yıkılasın Memilo!

Vaxavêrin taşları

Açılmış haşhaşları.

Gidin anama deyın,

Urusetin kuşları.

Hay lo lo, hay lo lo, hay lo lo!

Yıkılasın Memilo!

Vaxavêrin düzleri

Yayılır öküzleri.

Gidin anama sorun,

Var mıdır benim gibi kızları?

Hay lo lo, hay lo lo, hay lo lo!

Yıkılasın Memilo!

Garibim yoktur arkam.

Kanadım yok ki kalkam.

Mevlam izin verir mi

Bir daha sılama varam?

Hay lo lo, hay lo lo, hay lo lo!

Yıkılasın Memilo!"

Rocê pîyê mi vano:

-Çênê Meyrê, ocaxkorî! Ma başqe dewe de, ti başqe dewe de. Ma hona gênc îme, na çi buglata to dêm da ma ser? Meke, ma gênc îme, to rê nêmanena To qey çê ma veşna, ma na gênciye de ardîme kerdîme hepis?

Meyre vana:

-Heya, mi na îftîra re şîma kerda. Ez jî zana ke hard û asmên se ke jûmîn ra dûrî yo, şîma hênî na mesele ra dûrî yê. Hama êndî çarêde mi nêbîyo, mi xo rê na şanit xo ver.

Pîyê mi vano:

-Kamî kerd?

Vana:

-Wulle min û pîyê xo xeneqito. Pîyê mi mi rê bî yardımçi. Pîyê mi jî ci ra hes nêkerdêne

Di-hîrê pîyayî pêy dîna de heşnenê. Nê wezenê ra şahîdiye kenê.
Des û di aşmî hepis ra tepîya pîyê min û Husênî verdanê ra.

7

Amika pîyê mi Elîfe, danê xalê maya mi. Amika pîyê mi Zêyne jî danê Silê Girîkî. Zêyne zaf rindeke bîya. Hawt serrî lewe de çêna menda, mêrik girêdaye bîyo. Wezeno ra vano:

-Zêynê, ti heta nika waştîya mi bîya, nika jî çêna min a. Ez bi destê xo ti dan mêrde.

Amika pîyê mi Gula Gamêşe danê jû tirkmanî. -Pîyê kalikê mi jîhatî bîyo. Gamêş dekerdo arebe, onto, coka ci ra "Gamêş" vato.- Jû tirkmano bîn hîrê serrî kewto dime. Namê xo "Adîgûzel" bîyo. Vato:

-Îlam ti mi de bena zê mi.

Kerdo nêkerdo Gule nêbîya zê dê. Tirkmanî vato:

-Gulê, ya ez to kîşena ya ti mi kîşena; zê mi be!

Aye jî vato:

-Tirkmano qenerêxin! Ez ama îta, mi mêrde kerdo. Mêrdê mi rind o, mêrdê mi mi ra hes kenê. Ti qey kewta mi dime?

Tirkman onca kewto dime. Gule qayît kerdo ke xelasa xo ci ra çîn a, rocê vato:

-Adîgûzel, kocam bugün oduna gitti. Istersen bu gece gel.

Gule wezena ra baltê xo sûna, sûna; hênî kena, kena tuj. Xo kena pêy çêverî. Tirkman êno. Destanê xo dano pêro, kêf keno ke "Gule bena zê mi". Nîya ke vêreno ra, Gule dana piro. Sere uca de kay keno. Na wezena ra bi balte tirkmanî xinc kena. Hênî kena ke, kena zê qîyme. Kena zerrê jû çuwalî, bena erzena zerrê çemî.

8

Ez welatê Qersî de ama dinya. Hezretê Elî sifrê xo welatê Qersî de şanito ro. Coka Qers de cara xela nêbîya. Mi ra ravêr birayê mi Selîm bîyo. Selîm şeşşame bîyo merdo. Selîmî dime birayê mi Bînalî bî. Bînalî dime ez bîya. Mi dime birayêde mi bî, bî hîrêserre merd. Namê ê birayê mi jî Selîm bî.

Ma qijkekî bîme. Şilî varêne, hermenî amêne, vatêne:

-Hop, hop; yağmur atar, dünya batar!

Hermenîya millet zaf kîşt, hermenîya adir dard we. Ersenege de çewres mordem; xortî, veyvî, çênê azebî, kullî top kerdê, hermê dîna jûmîn ra girê dayî û veşnayî.

Pîyê mi waxtê ûrusî de hîrê serrî orman memurî bîyo. "Orman memurî" ra ûruskî vatê "abeşîr". Pîyê mi vatêne:

-Rocê Kamanderî vengê mi da. Cemşê fişegî û di tenê mawzerê ûrusî dayî mi, va "Agadarê xo bê, hermenî şima kîşenê".

A dewe maya min û pîyê mi xelesna ra. Cemşê fişegî heta şodir eştî. Hermenîyan nêtawrayo dewe kuyê. Hermenîya şarê dewê dormî kullî sere birnayî.

Bado pîyê mi mawzero jû da Kamilê Zenî. Mi reyê lacê Kamilê Zenî dî, mi ra va:

-Êno to vîrî, pîyê to mawzerê ûrusî da pîyê mi?

Mi va:

-Ma êno mi vîrî, qey nêro mi vîrî? Qa çete bî, ame Qers, ame çê ma. Çewres roce çê ma de mend. Ez doman bîya. Maya mi çî-mî potêne, îna werdê, mi nêwerdê. Mi maya xo ra vatêne "Îna werdo, ti nêdana mi!" Pîyê to bîyêne hermanê mi ra, ez berdêne kerdêne hortê vare; hortê vare de çik nêne ro.

Va:

-Pîyê mi namê pîyê to nabî tifangê xo ra. Waxto ke eştêne, vatêne "Bazar, bavê mi Bazar; onca ewro şingeno!"

9

Defê, binê Reqasa ra hermenîya benê erzenê Gola Sare. Hênî ref bi ref çêna benê, cênîya benê, veyva benê.

Rocê amê kewtê binê mezela. Germ o, germê amnanî yo, qija-qij a. Hîrê cênî birîyayî ya. Di tenê dergê barî yê, jûye hênî hortî ya. Zaf rindek a; no sureto sûr, ti vana belkî ruyê daye de çilê vêşenê. Xo resna İnîyê Xirabî. Di tenan nîya bi kulma axwe werde, aye xo vêreserkî eşt îni ser. Fekê xo kerd axwe, wena. Hesxanî tifang pê ra kerd pê koka vilê daye; seke verda ci, axwe fek ra "bilq, bilq, bilq" defêna riştye zerrê

îni. Cênîyê bînî remayî. Hesxanî pê ra na pa nêna pa derbe nêgurete. Hur dî cênîyê barîyî şî reştî refî.

Hesxanî cendegê cênîka rindeke ont, kincê daye kullî ci ra vetê, kerde şilt û eşte kîştâ raye. Kîştâ raye de tonê daye hênî heliyêne şîyêne. Zemanê mende, zemanê ra tepîya jû dewijî hard kinit, kerde ci.

Xêlê waxt derbaz bî. Rocê hermenî re Hesxanî cêrenê. Hesxan şono Gimgim. Gimgim ra ke êno, hermenî resenê re ci, vanê:

-Ti Hesxan a?

Hesxan vano:

-Nê, ez Hesxan nîya. Hesxan na wo mi dime êno.

Birayê Hesê Alî, Husên jî Gimgim ra êno. Hesxan virnîye de êno, Husên dê dima êno. Hesxan vêreno ra şono dewe. Dima Husên eno, hermenî persenê:

-Ti Hesxan a?

Husên vano:

-Ez Hesxan nîya, owo ke mi ra ravê şî, Hesxan o bî.

Vanê:

-Ti jî xo ser ra dêm dana dê ser?! Ti Hesxan a!

Nanê pa, uca kîşenê.

10

Rocê pîyê Elî, Ap Xalit şono hortê xirabî ke domanê ha wo hortê kinkorî der o. Cêno ano. Doman ponc-şeşserre wo. Ano hortê domananê xo. Namê layikî "Mem" nanê pa. Hîrê çênê Apî azebî biyê: Kile, Harse, Cewe. Elî jî hona doman biyo. New-desserre biyo. Ap Xalit zê domananê xo qayîtê layikî keno.

Rocê Mem şono pê bona de, cun de kay keno, Hemîdê Apê Qawazî dano piro. No êno Apî de gerre keno, vano:

-Apo, Hemîd dano mi ro.

Ap şono vano:

-La-lawo Hemîd, ti dawa çinayî nê tixayî de kena? Gunek o, feqîr o. Hermenî kîştê, no xorê remo. Ez piranê non dana ci; ti dana piro, guna nîyo?

Waxtê maneno, tîpê hermenî bi çewres aspar ênê. Verê çêverê çê

Xelîl Axayî de benê peya. Qumandanê hermenîya ebe cîzma doşega ser ra cêreno, vano:

-Xelo li ku ye? Xelo bînin!

Xebere danê Ap Xalitî. Ap Xalit şono vano:

-Beg, sebeb çi ye, Xelo çi kiriye?

Qumandanê hermenîya vano:

-Xelo êdî çi bike? Xelo koka Filla anîye. Jin kuştine, mêr kuştine, zar kuştine!

Ap Xalit vano:

-Beg, tu pir yanliş î. Xelo qet serê mirîşkekê jê nekiriye.

Qumandanê hermenîya vano:

-Tu çer dizanî?

Ap Xalit vano:

-Ew birayê minê mezin e, ez birayê wîyê piçûk im. Xelo tiştekek nekiriye. Meriv heye kiriye, meriv heye nekiriye. Ewên ke kirine bila tê da bişewitin lê me tiştekek nekiriye. Cîranê me bûne, me rokê mirîşkek wan serjê nekiriye. Mi zarkî diye, salekê ye cem min e. Ez mêze dikim, nav zarê xwe da dixim xewê. Nav zarê min da nanê xwe dixwe.

Qumandanê hermenîya vano:

-Zarê kê ye? Here bîne!

Apo şono, beno çepilê Memî ro, cêno ano. Qumandan seke Memî vêneno, qêrreno û layikî cêno keno hortê cîgeranê xo. Megem ke lacê birayê dê yo. Çewres-poncas cana ra kullî amê kîştene, jû Mem mendo jû jî Qumandan mendo. Vano:

-Tu jî, Xelo jî serê wî lawikî gerandin. Madam ke te ew lawik xelas kiriye û teslîmê min kiriye, ez jî vî welatî û vê qezayê teslîmê te dikim! Lawo suwar bin, em herin. Qet toz meavên va mêrika. Vana birazîyê min xelas kirine!

Memî erzeno terkîya xo, şonê.

11

Xalê mi ûrusî berdbî raya ser o xebetnabî. Şeş aşmî bî zewecîyaye bî. Cênîya dê, amika mi xalê mi waya pîyê mi guretebî teze doman a nêweşe bîye. Xalê mi ame nêweş kewt. Maya mi, birayê mi berd, birayê

xo ser çarna, va:

-Husên, no lacê mi qedayê to bicêro, ti rawurze!

Xalê mi çimê xo kerdî ya, va:

-Wayê, wayê, çimê to kor bê! To nê vereke minê qerqaşî qey mi ser çarnena? Rama Heqî weş nêno. Ez jî mirena, o jî mireno!

Hona xalê mi weş bî, a şewe birayê mi xaftla bacîya, merd.

Bado waya mi Zora bîye.

Birayê mino pîl Bînalî jî nêweş kuno. Sûreka veceno, sûrekanê sîyaya.

Pîrê ma, ci ra vatêne Seyd Ibîş. No êno çê ma, vano:

-Welî, cêbê to de hîrê qurîşî estê. Şodir rew rawurze, rocî eşt xorê rica bike; ê hîrê qurîşanê xo tesedîqê lacê xo ke, lacê xo ser biçarne, kam raşt ame bide ci.

Pîyê mi şodir wezeno ra, ê hîrê qurîşanê xo cêno şono verê rocî vindeno. Xorê duwa keno. Qayîr keno ke jû mordemo feqîr dot ra êno, ê hîrê qurîşa cêbê xo ra veceno dano ci.

Bînalî hîrê rocî hênî merde beno, defêna wezeno ra.

Ma verinde dewe de bîme. Dewa ma hetê Oltî de bî. Bado cayê ûruma ke bî tal, ma koç kerd. Ma nayîme ra astore. Pîyê mi ez kerda galê jû, birayê mi jî kerd heto bîn. Hetê birayê mi giran bî, maya mi tayê gilendik-milendikî kerdê hetê mi. Ma amême Laloxlî.

Ma kullî pîya sed û vîst çê bîme: Xiraçîka bî, lola bî, ma hîrê çê xormeçîkî bî. Tayê hetê Qersî ra ameybî, tayê Qundîke ra û dewanê bîna ra ameybî.

Jû waya mi jî Laloxlî de bîye, namê xo Hedîya bî. A jî hîrêserrîye bîye merde.

12

Fîrarê Dêrsimî bîyê amê. Çê pîyê mi de nêzo çiqas mendê. Pîyê mi ra vatê:

-Bê ma ravîyarne heta Erzirom. Erzirom ra dot êndî ti acêre.

Pîyê mi cênê benê heta Erzirom. Çend cayî de karwana şelênenê; karwana ra zerna cênê, tifanga cênê, kinca cênê. Ênê Erzirom. Pîyê mi vano:

-De êndî virnîya mi raverdê. Ez wayîrê domanan a, wayîrê za û zêçî ya.

Vanê:

-Nê wulle. Ya ma to nêverdanîme ya jî kişenîme!

Horte de jû rind beno. Pîyê mi ra dizdênî ya vano:

-Bira, nê bênamûsa to nêverdanê. Şan de ke kewtî ra, ez to vîyarnen ra, şo.

Ano jû zernêde mamudîyaye, jû jî tawuke dano pîyê mi, vano:

-Xorê bicê şo bira. Gucê mi nêşono ci. Sata ke ez vacî, mi kişenê.

Pîyê mi keno raye, pîyê mi tekneno êno.

13

Usarê xelef de des û di canî Wardo ra xela ver a ameybî Laloxlî. Merekêde ma bîye, pîyê mi da dîna. Qatê cilî dayî ci, va ke:

-Oxil, ma ra non mewazê, non çîn o. Qatix, pendîr, şit, mast çiqas wazenê bêrê berê.

Pîyê mi şîyêne Sarîqamîş ra nono pote ardêne. Maya mi pendîr kerdêne ron. Koçikî dêne ma dest, ma xo rê werdêne. O non xelesîyêne, pîyê mi defêna şîyêne.

Maya mi, ê des û di canî bi toraq, bi pendîr, bi mast, bi şit kerdî weyî. Nêverda ê des û di canî bimirê. Payizî cun dayî piro, non vecîyayî, mêrikî xelesîyayî ra.

Pîyê mi dewletlî bî. Oda ma zinare bîye, hîrê pencerî zinarî rêze bî. Hîrê pencerî jî qapaxê dê bî. Şan bi şan kullî dêne ca, şodir bi şodir kerdê ya. Di odê bîni jî bî. Oda jûye rê vatê "heram odesî", oda bîne jî girse bîye. Binê dê kullî tawankerde bî, serê xo tawan bî. Aşxano zinar bî. Ver ra arebê amêne-şîyêne, cadde bî ver ra. Hortê Laloxlî de oda en rinde, en begemliye, en temîze çê pîyê mi bî. Ci ra vatê "Alo Gogel", xulamê çê pîyê mi bî. Ci ra vatê "Zora Keremî", a jî verê destanê maya mi de xebetîyêne. Des û di mangê ma bî, malê ma bî. Di astorê ma bî. Namê astorê nêrî "Sodano Beş", namê mayîne jî "Sosike" bî. Hîrê citê gayê ma bî. Medegêda ma bî.

14

Alî Ulaşî zaf pîyayî kîştî, zaf gonewer bîyo. Rocê esker dormê re çê dêy cêno. Girzê vaş kenê çêver, adir nanê pa. No lûla tifangî dano girzê vaşî ro û erzeno. Nat û dot gulle erzeno û hortê eskerî ra remeno şono. Tekneno êno Qers. Qers de êno guretene. Şeş-hawt serrî zerrê Qersî de hepis de maneno. Rocê pê hesîno ke Laloxlî de jûyo xormeçik esto. Mektubê dano gardîyanî û vano:

-Na mektube biruşne Laloxlî. Mordemêde nîyanên tê der o, o mordemê min o. Va bêro mi bivêno.

Mektube êna resena pîyê mi. Pîyê mi wezeno ra şono, hepisxane de vêneno. Alî Ulaşî pîyê mi ra vano ke:

-Des û heşt rocê mi mendê. Ti şikîna, mi tayê rew îta ra vece.

Pîyê mi êno çê. Mîyê cêno şono, jû belendîra xame. Şono kuno nezdîyê hepisxanî ke şoro zerre, gardîyanî nêverdanê. Alî Ulaşî vecîno pencere û vano:

-Ulan namussuz gardîyan! Bırak gelsin, o benim adamımdır!

Gardîyanî virnîya pîyê mi verdanê ra, pîyê mi şono zerre. Mîye uca dano jû gardîyanî û vano:

-Na mîye bere bide savcî. Na dîlekçe jî mi nivîsna, bide savcî. Nê mordemê xo çend rocê dê mendê ez cêna bena. Ez na wa, cayê mi filan ca wo, namê mi na wo. Nê ra çi xirabîye ame, mi ra pers kerê.

Mîye danê savcî, pîyê mi Alî Ulaşî cêno êno.

15

Birayê mi bî pîl. Êndî xort bî, wendêne. Uca çenekê bî, ci ra vatêne Çîle, Butkije bîye. Birayê mi ra ravêrî zerrîya xo jû layikî de bî, bado şit verda birayê mi. Birayê mi va:

-Na hard, na asmên; şîma naye mi rê wazenê!

Ma şîme. Heto jû de ma nîştîme ro heto jû de jî o layiko ke wazeno, o nîşt ro. Ma qalind da, ê da; ma qalind zaf da, ma çeneke waşte. Xwezika nêwaştêne, a sate sîya bî.

16

Rocê, çênê weştê ra şî gezîka anê. Gezîkê xîlokînî estê, çola ra çînenê

anê. Ez jî hona şenik a. Des û hîrê ya, nêkewta des û çarîne. Hona doman a. Ez jî weşta ra çêneka de şîya gezîka. Ma gezîkê xo tayê çînitî, kerdê xo dest. Ma qayît kerd ke hîrê-çar xortî vecîyay. Hortê çêna de reştî mi, ez pê gureta. Mi va:

-No çik o?

Va ke:

-Ma to remnenîme!

-Mi kamî rê remnenê?!

-Wulle o layiko ke ver de to de zerrîya xo biye, ê layikî rê Namê layikî Ûsuf o, lolanij o. Mi xeberî day, mi va:

-Kutikçav, lacê kutikî! Ez hebê doman a, ti ha wo vîst-vîstûponcserrî ya. Ez se ti çêna?

Çênê amê. Hergû jû şılmaqê dê piro, hergû jû uşîre onte çêna ra, çênê kullî remayî şîyî. Mi zernê serê xo û kemera pîşta xo top kerde da çêna û mi va:

-Maya mi ra vacê va şoro gerre bikero, bêro mi nîna dest ra bicêro!

Peroc ez berda, mangê şanî de maya mi Selîm Koye ra gerre kerd. Des û di cenderma tebê qereqolî ez gureta. Ci ra vatê Salta Corêne, uca de ez çê muxtarî der a. Maya mi ez gureta, ez aspar kerda, ma tekitîme ameyme dewe. Lola kullî koke ra qilayîyê we amê. Ma hîrê çêy xormeçikan îme, ê bînî kullî Lolan ê. Vanê:

-Ma veyva xo nêdanîme! Ma berda, ti se çêna?

Destê mino jû maya mi gureto destê mino bîn jî îna gureto, êndî mi anê ke hermanê mi bivîsnê. Jû mêrik, kewt horte, va:

-Şima se kenê?! Çêneke şima nêçêna, şima qey zor kenê?

Ma xelesnayîme ra, ma berdîme çê. A sate de jî birayê mi çê de nîyo, şîyo Erzirom. Texte bar kerdê, berdêne Erzirom de rotene. Piyê mi çê der o. Maya mi gerre kerd, va:

-Ez nîna ra înam nêkena. Na dewe de şeştî-hawtayî çê wo, ebe zor ênê çêna mi benê.

Ci ra vatê Rufet, o jî qereqol bî. Va ke:

-Bu adamların başına bir iş gelirse sizi yakarım!

Nîna pîrê xo top kerdî, rayberê xo top kerdî amey çê ma, va ke:

-Layik na çêneke ra hes keno. Qalindê xo çiqas wazenê biwazê, çêneke

bidê ma.

Piyê mi va:

-Ez qariş nêbena. Lacê mi bêro, hona.

A roce mend, roca bîne birayê mi ame. Weşt ra astore onte tever, ez aspar kerda, eşta terkîyê xo û yallah. Va:

-Ez waya xo bena qereqol. N... de ma û cênika û çêneka şima!

17

Kamax usar xirab ame. Piyê mi weşt ra mal-dewar ont berd Çuxure. Çuxure jî hetê Peneke sere wa, dew a. Piyê mi uca vaş guret, mal-dewar berd vaşî ser. Êndî vereusar o, aşma gucig a, êndî hama hama xelesîna. Piyê mi wesêna, va:

-Lacê mi bêro, mal-dewarî bîyame dewe.

Birayê mi şî. Bî pûk, bî xedeb; ca verda ame. Ame ke çimê xo dejenê. Maya mi şare onte çimanê dê, maya mi êndî çî-mî ont çima; se kerd, çimê dê masa. Hawt rocî ont, rocê heştîne merd.

Qutê gucig o. Bî pûk, bî xedeb, bî tîpî, bî boran, bî qîyamete; hênî bî ke cîran nêşî cîranî. Şiyê xebere dayê piyê mi. Piyê mi ame, birayê mi dard we.

Birayê mi ke dard we, çêneke şara sîyaye eşte xo ser a ame çê ma. Va:

-Ez ustina şima mare bena. Ez na çê de porê xuyo sîya ken sipê, ez na çê ra nêşona!

Piyê mi va:

-Dikê, cênîya mi domana nîyana, kesê mi çîn o. Ti êna çê mi de kamî de zewecîna?

Va:

-Mordemî kerdî ma ser a, va ke "Birayê to esto".

Apê mi xort bî. Maya xo başqeye bîye, piyê xo jû bî. No dêmarîya piyê mi ra bî. Namê xo Dursun bî. Apê mi jûyo dergo barî, xo ser a bî. Hona vîstûdiserre bî. Piyê mi şî apê mi ard, ere Çile mare kerd. Ma veyve kerd û çêneke gurete arde.

Alî Ulaşî ame kewt zerre. Kincê mi, kemera pîştâ mi, zernê serê mi kullî ebe şewe tiritî berdî. Lola mangê dabî ci tebê golike ra, vatbî:

-Se kena, ti veyva ma bide ma. Lac merdo, maye nêdana. Wesêta lacê xo ya, nêdana.

Pîyê mi va:

-Çênê, nê çîyê anê serê ma. Bê meke, na çêneke ma bidîme nê kutikçava. Nê ma wenê.

Maya mi va:

-Qîyamete şoro ke ez çêna xo nêdana. Wesêta lacê min a.

Maya mi şî gerre kerd, va ke:

-Lacê mi merdo, nê zor rê ma kenê. Çêna mi zore-zor benê.

Ez gureta berda hukmat. O layik jî ard. Hakîmî va:

-Kızın yaşı henüz küçük. Önce bir evlenme yaşına gelsin bakalım, sonra kimi alacağına kendisi karar verir.

Ma ameyme çê, onca kutikçavî biyê gonî kewtî zerre. Alî Ulaşî jî têt bî, va:

-Ez şima kîşena!

Pîyê mi tersa, ez gureta da ci.

Mart de ez berda, nîsane de ez rema onca ama çê pîyê xo. Kerd nêkerd ke nêzeleqîya pa. Ma hîrê serrî tamam kewtîme hukmat. Hîrê serrî ra tepîya êndî boxê pîyê mi berd sere birna werd, mîyê zerre ra onte berde sere birnê werde. Pîyê mi çê ma guret berd Sarîqamîş. Pîyê mi lewê qaymeqamî de kar guret. Lola amê gerre kerd, va ke:

-Çêna xo îta ra gureta berda, dana Alî Ulaşî. Ulaş mordemê dîna wo, xormeçik o.

Waxtê Ataturkî yo, waxtê fena wo. Heqo ti kemerî ser de nîyarî! Nefîya kîşenê, fîrara kîşenê. Teqî ya, reqî ya, haybir o, axirşer o, jûmînî werdo Eskerî Ismayîlê Temî kîşt, Kamilê Zenî kîşt Alayî qumandanî pîyê mi guret berd, va ke:

-Zaza, senin suyun ısındı. Seni öldüreceğiz! Sen Ulaşın adamıymışsın!

Pîyê mi va:

-Raşt nîyo, iftîra kenê. A dewe şestî-hawtay çê wo, ez jû çê wa. Duşmenê min ê, çêna mi zore-zor berda. Kesê mi çîn o, ez tek pîya wa.

Hes kena qaymeqamî ra pers ke.

Qaymeqam arnawud bî. Ame va:

-Heya, ez keflê nê mordemî ya. No mordem mordemêde zaf rind o, no mordem xariq o.

Qaymeqamî pîyê mi xelesna ra. Ma Sarîqamîş de mendîme.

Ataturk tebê cênîya xo ra ame Sarîqamîş. Pirdê Qersî ra heta zerrê Sarîqamîşî kullî xalî, cacimî fiştî ra. O û cênîya xo kerdîbî zerrê taxsiye, jûyo ereb jî şofêrê dê bî.

19

Hukmatî Alî Ulaşî fetelna, fetelna, nêşîkiya bicêro. Çê dê Çataxe de bî. Eskerî eşt Çataxe ser. Tifangî, cebirxane dayî Çataxiya û va:

-Gere şima Alî Ulaşî pê bicêrê!

Şewê Alî Ulaşî beno vêşan, êno leyê şuwananê Çataxe. Şarê Çataxe ci ra zaf hes kerdêne. Vano:

-Mi rê vereke sere bibirnê!

Şuwani anê vereke sere birnenê. Vereka xo weno, vano:

-Şorê mi rê dewe ra qerpuze bîyarê!

Şuwani şonê dewe ra ci rê qerpuze anê û dewe heşar kenê. Nê, vîst û ponc pîyayî ebe çeka ênê. Ci ra vanê:

-Alî em dostê te ne. Gellek wext e me dengê te nebihîstiye. Tu Xwedê dikî ji me ra kilamekê bêjî. Xwedê dikî tu destê xwe bidî bin goyê xwe û dengê xwe bilind kî. Vira serê çiya ye, tu çi ditirsî?!

Alî Ulaşî tifangê xo goranê xo ser o nano ro û kilama vano. Nê destanê dê goşa ser o pê cênê. Alî Ulaşî û nê pîyayî jûmînî benê-anê. Zerrê gorre se ke ti kotane şanena ci, hênî qilaşnenê. No jû pîya wo, ê vîst û ponc pîya yê. Erzenê hard û destanê dê girê danê. Liganê dê jî girê danê. Anê adir kenê we. Çimanê dê şanenê adirî ver. Vano:

-Lawo, hûn çima min ewa dikin?! Gullekî ber bedena min bidin, min bikujin. Ez Alo me, min ewqas merî kuştine, hepis kişandiye, navê min li dinya ye

Vanê:

-Em d... gorra bavê te qizilbaşo! Em te ber didin? Em te ewa bi ezîyet dikujin!..

Alî kilamê vano:

"Wey lê wayê, wey lê wayê!

Qeda bikeve çola vê dinyayê.

Wexta ku li Alo bû tengasî,

Wê derê derketa cotek xort ji mala Ferê"

Qerqêşune nanê pa Alî kişenê. Nanê re arebe, anê Sarîqamîş. Pîyê mi ame va:

-Vanê "Alî Ulaşî kîştî"!

Cênîya dê û lacê dê Axa, Çataxe ra ameyî. -Axa desserre bî.- Şonê cenazî ser. Liganê dê puça ra vecenê, nişanê lingî ra nas kenê ke Alî yo. Ru ra kifş nêbiyo, ruyê mêrikî kullî veşno. Axa cor de ame, mi va:

-Ero pîyê tu yo?!

Va:

-Heya, pîyê min o. Alîkê min o!

Waxtê, Çê Ferî ra di birayî hortê aşîre de pîya kişenê. Şonê kunê zerrê Qaxizmanî. Zewecînê û uca manenê. Nê pêhesînê ke Alî amo kîştene, benê aspar ênê. Zîncîra kostege ginena qora ra, tifangî herme der ê. Ênê verê çêverê ma, pîyê mi ra pers kenê vanê:

-Xortê delal, dibên Alo kuştine, rast e?

Pîyê mi vano:

-Erê, rast e. Begê min, hun ji ku ne?

Vanê:

-Em ji mala Fero ne, em ji Qaxizmanê tên.

Astorê xo ramenê şonê verê dayra hukmatî, qayîte cenazî kenê û defêna aspar benê, teknenê şonê.

20

Rocê ez û cênîya qaymeqamî Bahriye Xanime ma şîme Meyret Baxçesî. Uca jû yuzbaşî ez dîya. Şî lewê qaymeqamî, va:

-Na çêneke mi rê biwazê, ez ci ra hes kena.

Qaymeqamî jî mi ra vatêne "Kürt hanımı". Şî çend rey pîyê mi ra va:

-Na çêna xo bide nê mêrikî.

Pîyê mi va:

-Ez û di çênê min ê. Ez çênanê xo lewê xo de dana. Ez ke merda, va

ê bi destanê xo wele çimanê mi ser kerê. Ez çênanê xo jûmîn ra nêvisnena.

Êndî Yuzbaşî qayît kerd ke nêbeno, esker ont dormê çêverê çê pîyê mi, ez zore-zor berda.

Serra mi amê serre ser ez doman a nêweş biya, o şî. Aşmê, di aşmî, hîrê aşmî mend, ez kewta ra; Perîxana mi bîye. Ma çê xo bar kerd, şîme Bayburt. Jû layik esker ra amebî, Erzîngan ra. Pîyê mi şî lewe, ci ra pers kerd. Layikî va:

-Ez lewê dê de emirber biya. Gere bişîyêne Dêrsimî ser.

Pîyê mi weşt ra arebê astor a girê da. Ez, maya mi, pîyê mi ma şîme Erzîngan. Ma şîme çê Guzel Dedî. Guzel Dedî va:

-Yuzbaşî talibê min o.

Venga ci da, guret ard. Çêneke jî virana mi de, hona diaşmî ya. A şewe lewê ma de mend, va ke:

-Baba, şîma bîlasebe zamet ont amey. Ma şonîme Dêrsimî ser. Ataturkî emir do, gere ma şîme.

O şodir ma tekitme ameyme Bayburt, êyî jî şîyî Dêrsimî ser. Se bî, se nêbî; kîşt, mend; ma êndî nêdî.

21

Apê mi weşt ra şî Estemol de serrê mend. Ma jî Bayburt ra bar kerd ameyme Erzîrom. Apê mi Estemol ra ame ke cênîya dê birayê cênîya dê gureto berdo Laloxlî. Apê mi di rocî, hîrê rocî çê ma de mend û weşt ra şî ke cênîya xo bîyaro. Şî ame ke nêweş o. Gina piro merd.

Xalê mi Wartyo ra ame, çê ma guret berd Wartyo. Ma ameyme kewtîme hetê Wartyoyî ke gayê xo qijkek ê. Pîyê mi va:

-Gunek ê, gayê xo merdî, mozikî ardê xo rê pê cite kenê.

Pêy do ma dîme ke gayê xo xora hênî qijkek ê. Gayê ma gayê malaka ra bî. Mangê ma hîrê serrî boxa ra estewr mendî. Boxê nêrestêne manga.

Ci ra vatêne Heso Çolax, derezayê maya mi bî. Weşt ra waya mi Kekî de kerde raşt. Waya mi hona domaneke bîye, hona desûdiserrîye bîye. Hesê Çolaxî va:

-Ita Wartyo wo, îta gonewer ê. Pîyê to kîşenê, şîma zore-zor benê. Êyê ke wayîrê cênî yê şîma benê

Çêneke xapite, Kekî de kerde raşt, gurete berde. Kek jî cile çîne bî tede rakuyo. Seyî bî, sipintî bî, feqîr bî, az û mumkunê xo çîne bî.

Waxto ke maya mi mêrdê xuyê verênî het bîya maya mi Qers de mêrde kerdbî- no Kek leyî dîna de şuwane bîyo.

Fera ra di-hîrê tenê ame qalê mi kerd, pîyê mi ez nêdaya. Xalê mi ez xapita, Elî de kerda raşt. Ez ama ke ne punik o ne pergal o. Pîyê Elî lacê birayê xo zewecneno, lacê xo nêzewecneno. Lac şîyo Muş de xebetîyo ardo, nîna werdo. Hona pîyê mi nîyamo, mi nêdîyo, mêrika ma kerdîme cîya. Ma şîme çêy misayîbê xo. Ci ra vatêne Mego Lolij, ma şîme çêy dîna. Ma uca de mendîme.

Pîyê mi êno xêlê nîşeno ro, vano:

-Çêna mi kotî r' a?

Vanê:

-Bîyê cîya, şîyê çêy misayîbê xo.

Pîyê mi wezeno ra heqîba xo cêno êno çêy misayîbê ma.

Bado ma xo rê çê viraş, kewtîme bine. Pîyê min û maya mi jî ley ma de mendî.

Jû çêna mi bîye. Bîye diserre, kuxuke gurete. Elî kerde virana xo; kuxê, kuxê, virana pîyê xo de merde.

22

Mêrdê mi Elî çamure ra beranî viraştêne. Astorî viraştê, îsanî viraştê, lulukî viraştê, her çî viraştê. Nafa boyax jî kerdêne. Boyaxo ke rêsa ra mendêne, ardê kerdê axwe, ebe firçe kerdêne têra. Nêne ro, to vatêne destî nêniştê pa. Goşê dîna, boçikê dîna, pirçê dîna viraştêne. Beran viraştêne. To vatê berano raşt o, qoçê xo çaqil ê, nika dot ra êno. Mi vatê:

-Ti camêrdo zinar a. Ti nêşermayîna şona nîna virazena?

Vatê:

-Ti çî zana erê!..

Jûkekê xo mi pencere de nabî ro, domana da waro şikit. Dayîm karê Elî o bî. Şîyêne çîl ardêne. Hasîl kerdêne, niştêne ro viraştêne.

NIVÎSA LERZAN JANDÎLÎ Û ZAMÎRÊN KIRMANCKÎ

Ji redaksiyona Vateyê re!

Ez abone û xwendevanekî Vateyê yê berdeyamî me. Vate kovareka hêja ye, pêşdexistin û dewlemendiyekê dixê zimanê kurdî. Nivîsên wê jî gellek daran balkêş in.

Di hejmara dawîn de jî nivîsên hêja hebûn, min ew bi kêfxweşî xwendin. Nivîsekê jî wan, ji bo ku li ser pîrsekê bû ku ez jî pê dibilim pirtir bala min kêşa. Hin dîtînin min li ser wê hene ku min viya ez ji we re verêkim. Ez hêvîdar im bi dilê we be.

Nivîsa ku ez ê li serê rawestim ya Lerzan Jandîlî ya bi navê "Ziwanê Kurdkî (Diyalekta Kirmanckî) de Zemîrî" ye. Ji bo ku lêkolînên zanistî gellek kêr li ser rêzimana kurdî, bi taybetî jî li ser ya kirmanckî hatine kirinê, nivîsên di bareya rêzimana kurdî de gellek lazim in û bi vê maneyê nivîsara Jandîlî gellek bikêrhatî ye. Lê li ser wê çend mûlahezeyên min hene, min divê ez pêşkêşî we bikim. Kirmanckiya min gellek zêf e, ez tenê guhdar û xwendevanekî vî zaravayê me me. Lê ji ber ku pîrsa ku Jandîlî pê rabûye, an ku pîrsa zamîran, piçekî dikeve warê pêbîliyana min a li ser rêzimana kurmanckî (kirdasî) jî ez vê mûlahezeyê dinivîsim. Bi qasî ku ez tê gihîştîme avabûn, tewîyan û rola zamîran di kirmanckî û kurmanckî de gellekî nêzîkî hev in, hema hema ferq di navbera wan de nîne.

Yên ku ez li vê derê pêşkêşî bikim li ser wan xala ne ku bi bawerîya min ne zelal in, şaş hatine fêmkirin an ştrovekirin. Ez ê li gora avabûna nivîsara Jandîlî pê de herim û yeko yeko dîtînin xwe pêşkêşî bikim.

Mûrad CIWAN

1- Jandîlî her du halên zamîran wekî "halê xoserî" û "halê anteyî" diyarkirine. Bi baweriya min wê rasttir buya heke ji dêlva "halê ante" "halê tewange" bikar bianiya. Çimkî di rêzimanê de "ante" (kêşayî) pirtir ji bo karan (fîlan) tê bikaranîn û ji bo peyvên nekar (yên nav û ji cinsên navan) ên ku tene tewandin "tewang" tê bikaranîn.

2- Jandîlî nivîsiye ku "halê xoser" di tirkî de şûna "yalın hal" û "halê ante" jî yên "-î", "-e", "-de", "-den" digre. Bi baweriya min ev tesbît ne di ciyê xwe de ye. Tu têtikiya halên kurdî (ne kirmanckî ne jî kurmanckî) bi van halên tirkî tune. Mîsal:

Ji bo "halê xoser" û "yalın hal":

Mi Ahmed dî.

Li vê derê "Ahmed" "xoser" e, ne "ante" ye. Lê tirkîya wê nabe "yalın hal", dibe "-i hali":

Ben Ahmedî gördüm.

Ji bo zamîran jî her eynî tişt e. Herwekî:

Mi ti dî.

"Tî" "xoser" e.

Tirkiya wê:

Ben seni gördüm.

"Seni" di "-i hali" de ye.

Ji bo "halê antî" û yên "-î", "-e", "-de", "-den" ên tirkî:

Ahmedî va.

Li vê derê "Ahmedî" "ante" ye.

Tirkiya wê:

Ahmet dedi.

Di tirkiya wê de "Ahmet" "yalın hal" e.

3- Di beşê "Xebetnayena Zemîran" de, gava Jandîlî îzaha cî û warê bikaranîna zamîran kiriye, tim nivîsiye ku "ênê antene" (tên kêşan). Bi baweriya min "antene" ji bo karan (fîlan) tê bikaranîn, ne di cî de ye ku meriv ji bo peyvên nekar (yên ne fîl) bikar bîne. Ya rasttir ew e ku

wî di wan beşan de peyva "ênê gurwenayene" yan jî "ênê xebitnayene" bikar bianiya. Çimkî ji xwe wî di nêvbersernivîsê de "Xebetnayena Zemîran" bikar aniye.

Di vê beşa han de Jandîl dinivîse ku "Zemîrê grûpa yewine (ez, ti, o/a, ma, şima, ê) demê nikayinî de, hem bi karanê (fîlanê) transîtîfan hem zî întansîtîfan ênê antene." Ev cumle ji gellek waran ve ne zelal e û tarîfeka temami nade. Meriv dikare cumleyekê bibîne ku bi karên transîtîf re tê û bi eksê vê tarîfê ye, yanî ne "grûba yewine/halê xoser" lê "ya diwine/halê anteyî" ye. Herwekî:

Ahmed to vînenno.

Li vê derê "vînayene" transîtîf e "dem" jî dema niha ye, lê zamîra "to" tewandî ye. Nexwe ew tarîfa ku hatiye kirin ne bes e, divê meriv lê zêde bike. Zamîr gava ku subjekt (kerdox) be bi karên transîtîf re di dema niha de, bi karên întansîtîf re di hemî deman de halê xweser e, lê ku objekt (nesne) be bi karên transîtîf re di demên buhurî de tê bikaranîn. Bi karên întansîtîf re (ji bo ku objekta cumleya ji karê întansîtîf pêkhatî tune) nayê bikaranîn. Meriv dikare wiha binivîse:

"Zemîrî wexto ke kerdox (subjekt) bê, bi karanê (fîlanê) transîtîfan demê nikayinî de, bi karanê întansîtîfan, heme deman de, zemîrê grûba yewine (ez, ti, o/a, ma, şima, ê) ênê xebitnayene. Zemîrî wexto ke objekt bê, bi karanê (fîlanê) transîtîfan, demanê viyarteyan de, zemîrê grûba yewine (ez, ti, o/a, ma, şima, ê) se objekt ênê xebitnayene. Semedo ke objektê/nesneyê cumleyanê karanê întansîtîfan çiniyê, bi înan zemîr se objekt nînê xebitnayene."

4- Ev nezelaliya ku min li jorê behs kir di berdewamiya nivîsa Jandîlî de hema hema di hemî tarîfên wî de heye (binêre; beşa 1.2, 1.3, 2). Lê ez yeko yeko wan li vê derê destnîşan nakim, tenê balê dikêşim ser nezelaliya wan.

5- Bi baweriya min Jandîlî objekt (bireser/nesne) û adverbial (temamker/tümlecan) tevîhev dike (binêre beşa A). Her tamamker ne objekt e. Zamîr jî, tamamker gava objekt be heye. Loma jî li wan cihên ku Jandîlî bikar aniye (A- û jê pê ve), ji dêvla ku ji bo zamîran meriv

binivîse "temamker", rasttir e ku meriv binivîse "objekt".

6- Di beşa B'yê de ew dinivîse ku "Demanê vîyarteyan de, zemîrê grûpa diyine kerdoxê karanê întansîtîfan ê û zemîrê grûpa yewîne hurêndiya halê xoserî gênê." Berî her tiştî, ji dêlva "karanê întansîtîfan" divê bê nivîsîn "karanê transîtîfan". Çimkî ya rast ew e û di mîsalên wî de jî kar hemî transîtîf in. Ya din, min ji beşê dawîn ê cumlê ku dinivîse "... û zemîrê grûpa yewîne hurêndiya halê xoserî gênê" tu tişt fahm nekir. "Grûpa yewîne" ji xwe ya "halê xoser" e, ew çawa ciyê xwe digire? Xwiya ye wekî min di serî de behs kir, divê bê nivîsîn ku "gava di cumleyên karên transîtîf de zamîra kerdox (subjekt) tewandî be zamîra objekt xweser e."

Li gora mînaka Jandîlî jî divê wiha be:

Mi ti diya. (ji bo mêyan)

Mi ti diyî. (ji bo nêran)

Di vê cumleyê de kar (diyene) transîtîf e, subjekt (mi) tewandî ye, objekt (ti) xweser e.

Kurmanciya wê wiha ye:

Min tu dîtî.

7- Jandîlî dinivîse ku "zemîrê grûpa diyîne hûrêndiya zemîranê wayîriye (milkî) de zî ênê vatenê" (binêre beşa C'yê). Yanî li gora wî zamîrên tewandî (mi, to, ey, aye, ma, şîma, înan) her wiha zamîrên milkî ne jî.

Bi baweriya min herwekî di kurmançî de, di kirmançî de jî zamîrên milkî bi serê xwe nînin. Zamîrên halê tewandî bi veqetandekan (artîkelan) re zamîrên milkî pêk tînin. Gava em bala xwe bidin mînakên Jandîlî bi xwe jî em ê bibînin ku ev îddîaya min rast e. Ew mînakên han dide:

Astorê mi Banê ma

Maya to Karê şîma

Pirtûkê ey Dara înan

Çimîyê ay

Li vê derê mi, to, ey, ay, ma, şima, înan ne zamîrên milkî, lê yên şexsî ne, lê ew tevli veqetandekên -ê, -a dibin zamîrên milkî. Herwekî ê mi, a to, ê ey, ê ay, ê ma, ê şima, a înan.

8- Jandîl di beşa E-'yê de wiha dinivîse: "Zemîrê grûpa dîyîne rolê halê anteyî (casus obliquus) zî vînenê." Min ji vê cumleyê jî tu tişt fahm nekir. Zamîra grûba duduyan ji xwe halê tewandî ye, çawa rola wê jî dibîne?

Mîsala ku ew dide, têkiliya tewiyana zamîrê bi prepozîsyon û postpozîsyonan heye. Herwekî:

Ez to ra vana.

Ti mi ra wazena.

Di kurmancî de jî her wiha ye, gava zamîr li gel prepozîsyon û postpozîsyonan bin, ew di halê tewandî de ne. Qaîde jê re ev e û rasttir e ku bi vî awayî bê îzehkirin. Ev, meselê gellekî sivik jî dike.

9- Di beşa 3-yê de ji bo zamîra "xo" "zemîro muşterek" bikar hatiye. Bi ya min, ew wekî "zamîra refleksîv" bê tarîfkirin rasttir e.

10- Jandîl di beşa 3.2'yê de, behsa "Xo bi karanê transîtîf û întansîtîfan" dike. "Xo" ji ber xusûsiyeta xweya ku hema hema her gav objekt e tim bi karên transîtîf re tê bikaranîn. Loma jî ew wekî objekt nikare bi karê întansîtîf re bê bikaranîn. Ji xwe Jandîl di mîsalên xwe de karên întansîtîf nîşan jî nedane.

Di cumleyên bi karên întansîtîf de "xo" bi awayekî wekî subjekt, lê li gel subjekta nav an zamîra esasî tê bikaranîn.

Ez bi xo amewo. A bi xo merd.

Azad bi xo ame. Kerg bi xo merd.

Di van nimûneyan de, divê em balê bikşîni ser prepozîsyona "bi"yê jî.

11- Jandîl di beşa 3.2'yê de nivîsiye "Xo bi karanê transîtîfan û întansîtîfan" û di ya 3.3'yê de jî nivîsiye "Xo bi karanê refleksîfan (dönüşlü fiiller)". Lê tu ferq di navbera karên nimûneyên her du beşan de nîne. Di her du yan de jî kar transîtîf in.

Esas min fahm nekir ku qesda wî ji karên refleksîf (dönüşlü fiiller) çi ye? Di tirkî de karên refleksîf (dönüşlü fiiller) bi serê xwe hene (wekî giyinmek, yıkanmak) lê di kurmançî de nînin, meriv bi saya zamîrên refleksîf (xo) û karên transîtîf dikare "karên refleksîv" çê bike (xwe şuştin, xwe kuştin). Loma jî bi serê xwe karên refleksîf di kurdî de nînin, bi qasî ku ez dizanim di kirmançî de jî nînin.

12- Di beşa 3.4'ê de Jandîlî nivîsiye ku "Xo sey zemîrê wayîriye, sey kerdoxî, sey tamamkerî; 'xo' bê îstîsna halê anteyî de hûrêndiya zemîranê wayîriye pêrîne gêno." Ev cumle nayê fêhmkirin. Qesda wî ji "halê anteyî" jî bo kîjanan e. Ji bo "xo" ye? Heke welê be "halê xoser" ê "xo" çi ye? Ji bo "zemîranê wayîriye" ye? Baş e, ma du halên "zemîranê wayîriye" hene û heke hebin halê wan ê "xoser" kîjan e? Wekî me berê jî behs kir, bi serê xwe zamîrên milkî nînin. Baş e, ji ku û çima "xo" ciyê zamîrên milkî temaman digire. Gava meriv dibêje ciyê wan digire, divê qesd ew be ku di şûna wan de her eynî fonksiyonê bikar bîne. Bi vê maneyê zamîr ciyê hevdu nagirin, ciyê navan digrin. Wî hin nimûne dane, ez dixwazim bi wan qesda xwe zelal bikim.

Dara mi derg a. Ez dara xo ya derge birnena.

Di van her du cumleyan de "dara mi" û "dara xo" hene. "Dara xo" neketiye şûna "dara mi". Her du jî tarîfkar in. Tirk jê re dibêjin "tam-lama". Di her duyan de jî "dar" yê tarîfbûyî (tamlanan) ye. "Mi" û "xo" tarîfker (tamlayan) in. Di kurmançî de gava tarîfkarî hebe nav yan jî zamîra tarîfbûyî xweser e, nav yan jî zamîra tarîfker jî tewandî ye:

Herwekî

Nav:

şiva şivanî ava golê

Di van tarîfkarîyan de "şiv" û "av" tarîfbûyî ne û xweser in, "şivan" û "gol" tarîfker in û tewandî ne.

Zamîr:

ewa wî eza te

Bi qenaeta min di kirmançî de jî her wiha ye:

aya ey eza to

Loma jî rasttir e eger ew her du tarîfkarên jorîn (yên Jandîlî) li gora vî esasî bên şîrovekirin.

13- Jandîlî di beşa 3.5'ê de nivîsiye ku "demo ke cumle de zaf kerdoxî bibê, 'xo' hûrêndiya kerdoxê pêynîye (pêrîne) gêno." Ev cumle jî ne zelal e û belkî jî şaş e. Ez dixwazim cardin bi nimûneyeka wî, dîtina xwe pêşkêş bikim:

Ez û birayê mi (ma) şonîme keyê (çe) apê xo.

Li vê derê nabe ku binivîse "ez û birayê mi", divê binivîse "ez û birayê xo". "Kerdox" di cumlê de gellek in, yanî "Ez û birayê mi (ma)" ne. Li gora vê temamkera (tümleça) "apê xo" ne ku dikeve şûna hemû kerdoxan, wekî zamîra refleksîf li hemû kerdoxan vedigere. Gerçî wî hem "pêyîne" hem jî "pêrîne" nivîsiye, ev li hev nakin. Ya rast ew e ku temamker yan objekt vegere ser hemî kerdoxan, dibe "xo".

Bi qasî ku ez ji kurmancî tê digihîjim di mesela zamîran de, ne lazim e ku meriv şîrovekirinan ew qas serobinî hev, dût û dirêj bike. Meriv dikare bingehinî gellek sade, kurt û sivik ji bo wan deyne.

Ev jî dikare wiha be:

Di kurdî de ji bo ku nav tên tewandin, zamîr (ku ciyên navan digrin) jî tên tewandin.

Di şûna navên xweser de divê zamîrên xweser, di şûna navên tewandî de divê zamîrên tewandî bên bikaranîn.

Zamîrên xweser

kurmancî *kirmanckî*

ez ez

tu ti

ew o/a

em ma

hûn şima

ew ê

Qate _____

Zamîrên tewandî

kurmancî *kirmanckî*

min mi

te to

wî/wê ey/ayê

me ma

we şima

wan înan

Wekî yên navan, sê warên tewandina zamîran hene:

1- Zamîr gava bi propozîsyon û postpozîsyonan re bin, tewandî ne.
bi min re, ji wî, di wê de û.h.w.d

2- Di tarîfkariyan (tamlamalarda) de, her gav zamîra tarîfbûyî xweser, ya tarîfker tewandî ye.
ewê wî, eza te, tuya min û.h.w.d

3- Di kêşana demên karan de:

a) Bi karên transîtîf re:

Zamîra ku subjekt e di demên niha de xweser û di demên buhurî de tewandî ye. Zamîra ku objekt e di demên niha de tewandî û di yên buhurî de xweser e.

Ez wê dixwînim. (dema niha ye, subjekt (ez) xweser e, objekt (wê) tewandî ye.)

Min ew xwend. (Dema buhurî ye, subjekt (min) tewandî ye, objekt (ew) xweser e.)

b) Bi karên întansîtîf re:

Di cumleya bi karê întansîtîf de, objekta cumlê nîne, subjekta wê heye. Zamîra ku subjekt e di hemî deman de xweser e.

Ez diçim. (Dema niha ye, subjekt (ez) xweser e.)

Ez çûm. (Dema buhurî ye, subjekt (ez) xweser e.)

ÇUÇIKE⁽¹⁾

ÇEKO

Raperîna yew çuçike
Nana re gilê sincike
Derd û kulan ver wanena
Zibena û hêsrana varnena
Kezebe ra vana vistrî
Şono bi bask ra îstrî
Bena pêrîşan û jar
Aste û poste û hejar
Çing dana şona bi xila
Raye ra bena derg û dila
Heyanî malê danê şanî
Xo resnena bi verê banî
Silamê Homayî dana
Viçnena û têy vana:
"Ma bi xêr dî kebanî
Wayira biroşê danî."
Leylega malxoya xana
Çuçika beleke ra vana:
"Xêr bi silamet çuçik?"
Çuçike dest kena bi derdan
Daru bo ci rê Şayê Merdan
Birîne ra rêm şono û dejena
Derdan rê saji nan nêpojena
Ancena ci ra îstrîyê baskî

Desinde ere ci birîne xîskî
Leylege îstrîyî erzena kile
Çuçike uca kena vîle-vîle
Çingê verê çip sure dana
Nê çekuyan ci ra vana:
"Yan îstrîyê min yan danî
Herê yo ez êndî şorî ganî."
Çuçike bena gonîya sîyaye
Kuwna vileyê hermeta vîyaye
Ci ra cêna danîyêde lazutî
Uca ra fir dana fênda bizutî
Kuwna oxirê kalê reşberî
Ver de gayê û citê nuberî
Ara û bera o heyan vereşan
Vêşanîye dest bîyo pêrîşan
Belengazo wayirê gayê borî
Danîya lazutî dêm dano dorî
Çuçike dest kena pêşîr
Reşberî uca cêna hêşîr
Reşbero serezêlut û qot
Xo çivirnenno nat û dot
Çuçika bejnebarîye
Dest erzena re darîye
Gayî dano bi çuçike
Biwero sere û pîncike

1. **çuçike**: mirîçike, milçike

Şona resena kîştâ asparî
 Hesenê Barî û dostê parî
 Partavkî kena şêye bi zana
 Silam dana û goş de vana:
 "Oxir bo to rê lo asparo!
 Vartê dinya re to bivaro!"
 Dana gayê borî û nubere
 Aspar bena bi şê astore
 Zengu şanena ci "Ya Elî!"
 Rayan ra şonê bi tevkeli
 Ke kuwnê mîyanê geliye
 Şêye dim nana re dêliye
 Benê mêymanê dewrêşî
 Zimêl poş û didan bevşî
 Şêye çere de kenê tawl
 Ci vecîno dizdêde hewl
 Mahîna çuçike tirîna
 Hêviye şêye ra birîna
 Çuçike zîbena û çivtena
 Çêneka malxoyî wazena
 Malxoyo sereguv û tirtire
 Uca boreno û keno tir-vire
 Çuçike nalena û bilena
 Cêrena re malxoyî vana:
 "Ez to kena bi tewriko sîya

Ruşnena lêweyê êr û ewliya."
 Beno çeqe-çeqa didana
 Vano: "Ez çêneke dana."
 Çuçika min a baqile
 Têy bena çêna dakile
 Şonê rastê şuyanî benê
 "Malê to bereket bo" vanê.
 Ey malê bêriya perojî
 Şanito bi korta verojî
 Şuyane bomik û bi doş o
 Keno ke tuşkî ra şit bidoşo
 Bêriyan rê ke bilure cineno
 Derd û kulan têy xincneno
 Lo şuyano, hoke-hoke
 Verê bilure ver bi cor ke.
 Ci ra cêna bilure û livike
 Berdêle ci rê kena veyvike
 Bilure qalik ra vecena
 Te de na qeyde cinena:
 "Istrî da bi danîyê
 Danîye dê bi gayê
 Ga da bi mahîne
 Mahîne dê bi çênêkê
 Çêneke dê bi bilurê
 Bilure lure-lur, lur...(2)

2. Na mesela min rê Gestemerde ra Besa Kîyayî qal kerde. Di varîyantê xo estê. Min her diyî şanitî pê û newe ra nivisnê (Berlîn, 1991).

AXAYÊ KUZIKE

ÇEKO

Beno nêbeno, dîk û merreyê benê
Birayê axrete pîya şimenê-wenê
Rojan ra rojê danê vereşanî
Her di birayî zaf benê vêşanî
A roje madeyê xo şono danîyan
Danîyanê genimê ko û banîyan
Eke Homayî ra kenê nega
Birayî ver çarnenê re hêga
Hebê genimê axpînî kenê kom.
Heyanî ke heqîbe beno som
Tavîya tilpê hewrê sîya û dergî
Pede kena veyvê luye û vergî
Benê koxe de danîyan nanê ser
Tafte teber ra degineno lê û laser
Cor de hên kenê war ke şilopî
Koxa dîk û merreyî kena dilopî
Sere ke kerd çewt bira dîkî
Bota şî û cêra re merreyê mirrikî:
"Şo bidewasne na koxike!
Çilkî kuwnê zereyê xilike."
Merreyê mirrikî û hêlik hurri
Reyê nayî werê çim û burî
Nat û dotê gerzî ke çing dano
Cêreno re birayê xo dîkî, vano:
"Lingên min yê feqîrî piç ê
Yê to yê gerzî fênda topîç ê."
Merreyî ke raye nêverde te de

Dîkî kortika xo kinite şî pede
Bi bask û linganê xo yê pîçan
Huşkî ya dayî piro fênda topîçan
Êno ke mîyan de çîno merre
Têy kuwno bi gazîn û gerre
Vengo zîz da bi we dîkî
Şî kewt bi verê quncikî:
"Hey, ti kotî ya merre bira?
De bê gonîya min bi ti ra
Ti ke sîmena Xizir û Heqî
Birayê xo dîkî de meke leqî
Lawo, ti nêasena cayê tawa
Ez dest kena danîyan na ya."
Seba kundêzî şono bi dunike
Êno û keno ra qepaxê xilike
Desinde dano bi xo hêze
Şaneno raya teberî lerze
Reseno silondê verê çêberî
Bi qîqîlî dano hewara merrî
Dano xo ro: "Ax axa, wax axa!
Heywax hêy ke şî gula baxa!"
Qilançike no veng ke heşna
Xo hewarîya dîkî de resna
Hêdî şîye lêwe bi xof û ters
Nazik dîkê gerzî ra kerd pers:
"Lo-lo bira dîk, çi bî axa?
Axayê ma yê gula baxa."

Dik ke cayê xo de qerqezîno
 Bineyê eyî de herd derezîno
 Purtê vileyî ke gij keno
 Cêreno re qilançike, vano:
 "Qe meperse, axayê nîske
 Gino ro bi zerreyê deniske."
 Qilançike pirtê û durî perrê ra
 Şiye na bi gilê yew givjêre ra
 Uca ke gelê ax û wax kena
 Givjêre qilançike ra persena
 "Bi to mordem beno nîkilcî
 Mordemî ya ganî bipersî ancî
 Çira kezebe ra kena ax û wax?
 Ti cîgeranê mordemî kena dax."
 Cêrena re givjêre qilançike
 Dest kena vatene dergboçike:
 "Givjêra bi istrî û sincikî!
 Ez dana to hewariya dîkî.
 Ewro axayê ma yê biske
 Gino ro bi zerreyê deniske."
 Givjêra liskesura robarî
 Siye û werdê cit û cobarî
 Ca de gijgijîye ra bi hêrs
 Awa şîpe ci ra kerd pers:
 "Hey, çira hên ragijgijîya?
 Limişt û gij ra ez pijîkîya."
 Robarê awe ra vat ke:
 "Dê bi min xebereke
 Qilançika qerbeleke
 Dîkê wayirê koxike
 Axayê ma yê suske
 Gino ro bi deniske."
 Awe deginîna, pêl dana

Dar û ber xo ver bena
 Torc û çirtan ra bena bel
 Awe ra perseno yew kel:
 "Çira bi xuş hulm û gulm a?
 Xezeb puxur dana bi kulma."
 Awe kelî ra vat ke:
 "Dê bi min xebereke
 Sincikina givjêreke
 Qilançika qerbeleke
 Dîkê wayirê koxike
 Axayê ma yê diske
 Gino ro bi deniske."
 Kelo muyekej û tikrişe
 Bi wayirê têla herdîşe
 Warrenno keno zele-mele
 Kuwno bi mîyanê bêle
 Zimîne kuwna re malî
 Bêrîyan û şuyanê kalî
 Eke beno zarî û zibîye
 Kelî ra persena bêrîye:
 "Çi bî to rê lo kejeje?
 Ti Elî sînena ke vaje!"
 Kelî serbêrîyan ra vat ke:
 "Dê bi min xebereke
 Awa şîpe û lêleke
 Sincikina givjêreke
 Qilançika qerbeleke
 Dîkê wayirê koxike
 Axayê ma yê Kuzike
 Gino ro bi dêzike."
 Porê bêrîyan beno gij
 Beno gijgeleke û mij
 Kuwnê bi kerreyê kertî

Gijik ruçiknenê hermetî
 Xebere ke êna Zeynelî
 Kinînê axayî rê mezeli
 Çito resina dewan heware
 Nêmaneno mal û daware
 Serebiryînê pes û gayî
 Gonî şona robar û vayî
 Dewijî têtter kenê şîn û şîwan
 Suyare vanê bi roj û şewan
 Qij û pîl ra ke berbeno
 Asmênî ra roj vindeno
 Şarê hewt dewan kom benê

Bi pîr û rayberî sond wenê:
 "Wile kesî rê nêverdanîme tol!
 Bi dest kenîme zîtol bi zîtol."
 Eke mevînê axayê Kuzike
 Uca çito gino ro bi dêzike.
 Şanenê raye bê sol û bê puçik
 Kesî de nêmendo reng û ruçik
 Bi rem xo resnenê koxike
 Şonê danê ra qepaxê xilike
 Pêro pîya goşan kenê vît
 Mele ci ra veceno meyît
 Her kes vano: "Wêêy merre!"
 Xo mîyan de kuwnê gerre...⁽³⁾

3. Na mesela min rê Gestemerde ra Besa Kiyayî qal kerde. Min kî se şîire nivisnê (Berlîn, 1992).

WISARÎ MEHEREDNE

Roşan LEZGÎN

Çimhengura min,
Werreka to bizanayne
Min çiqas bêrîya to kerda
Boya rêçê lewanê to porê min de
Û bêrîya to
Yew kalme ya zerê min de çiktyayî.

Ti zana vilika min?
Nika ewta, to ra durî
Varanêka werdî varena
Boya hîbûne ya sereşitîya to
Xo dir risnena lewanê min
Û ez
Çilkanê hêsrana neselnena zerê xo.

Lewhengemîna min,
Nêbo ha!
Çirey
Ti varan nêvarnê çimanê xoyê hewrînan ra
Û ti
Wisar nêherednê rîyê xo ra
Go pêro vilikî balasyê.

Amed, Gulan 1999

ÇEND VATEYÊ VERÊNAN Û MERTALÎ

Arêkerdox: **Firat ÇELKER**

VATEYÊ VERÊNAN

A

Axwa şîpe ra meterse, axwa vînetîye/vîndetîye ra biterse.
Axwe şona, qum maneno.

B

Baluye ke dare ra ginê warro, vana "Dare çîqa pîs biye".
Berz meşo, alçax/nizm ginena war ro.
Bêbext bêbextîye de şono.
Birayê warroginayene çîn o.

Ç

Çi ramit ê çînena.
Çîyê ke nizana veng meke, to pîya bizane.

D

Dara mazene nêbena dara mûrîye.
Dewe bê kutikan nêbena.
Dewlemendîye zê siye, her waxt erzena cayê.
Dinya kesî rê nêmanena.
Dîzdê însanî ke çê ra bî, însan gayî locine ra beno.

F

Fekê kutikî ra axwe nêheremîna.

G

Ga ke gîna warro, kardî ser ra benê deryayî.

Vate

Gawo ke ebi zorê çuye şî cite, dê ra xêr nêno.

Goza kore ebi derzîni vecîna.

Gulane ke amê, mevace "Wusar amo", gamêşqiranî xo vîr a meke.

H

Heke/eke esto, mevace "Nêxelesîno"/"Nêqedîno", heke/eke xelesiya mevace "Ma gêste mirenîme".

Heke hona doman ê, ebi gule; ke benê pîl, ebi kule.

Her dare koka xo ser o bena kewe.

Herkesî zê xo mezane.

K

Kemera girane cayê xo der a.

Kengerî ra vato "Çê to kotî yo?", vato "Vayî ra pers kerê! Va zano!"

Kermê darî darî ra nêbo, dar pûç nêbeno.

Kes nêvano (ke) "Doyê mi tirş o".

Ko çîqa ke berz o, rojê linga mordemî kuna re ci.

Kutik didananê xo dano warro, xuya xo ca nêverdano.

Kutik ke ebi zorê çuye şî malî, dê ra xêr nêno.

M

Maya mordemî hertim lac nîyana.

Meke, mevîne!

Merdene ke çîne bo, xatirê weşîye nêno zanitene.

Mordem ke kewt tenge, birakê maya xo ra vano "bawo".

Mordemî ra pers kerdo vato "To kotî ra ya/wa?", vato "Ez hona/hûna nêzeweciya".

Mordemo rind, roja xirabe de kifş beno.

P

Pere qilêrê destî yo.

Peynîya merdene çend mêtro kuras o.

Piyawo ke qesê keno nê, piyawo ke bêveng o, ci ra biterse.

Piyawo xayîn berxudar nêbeno.

Pîyawo xirab bibo pird kî ser ra derbaz mebe.
Pîyawo xirab jû cizdanê xo esto, di resm ê.
Pîyayê/mordemê merdene çîn ê, pîyayê/mordemê werdene estê.

Q

Qalê kutikan ke, çuye hazir ke.
Qeso xirab zê gulla tifangî yo.
Qilancike vato "Ez bîya wayîrê leyrikan, mi cî mird nêwerd."

R

Raşt vindere, xirab zerarê xo bivîno.
Rindî ra "rind" mevace, beno ke xirab bo.
Roja hîraye de dostî benê zaf.

S

Saye ke gilê dare de bîye, şar kemere erzeno ci.

Ş

Şandî ra dime roj vejîno.

T

Tîrî nêbena saye.

V

Vare kî sîsik a, onciya/wunciya ser ro cî kenê.

X

Xo bizane, hênî qese bike.

Z

Zerarê zerî mede kara teberî./Zerarê zereyî mede kara teverî.
Zono weş marî/morî qule ra veceno.

MERTALÎ

- Axwe her çî kena pak, çiyê kî esto axwe keno pak, çik o? (çim)
 Cam şîkiyo, gonî ra sur kerd. (henare)
 Çiyêde mi esto, dan axwe ra nêşikîno, dan kemere ra şîkîno. (hak)
 Çiyêde mi esto, dan axwe ra şîkîno, dan kemere ra nêşikîno. (kaxite)
 Çiyêde mi esto, dere de veng dano, vano "Bêrê çiyê mi berê pê xêrê pîyê xo bidêrê". (areye)
 Çiyêde mi esto, ez şona o kî şono, ez vindena o kî vindeno. (sîye)
 Çiyêde mi esto, hebe ron xebetîno, şan de ke ame qasê panote cayê xo cêno. (çû/çuye)
 Çiyêde mi esto, na dere de, kulik sere de. (areye)
 Çiyêde mi esto, nêza. (qantire)
 Çiyêde mi esto, şodir xemelîno, şan de texelîno. (andal)
 Çiyêde mi esto, to ra mest o. (name)
 Dara çewte, pê hewt koyan de kewte. (raye)
 Fel fel, pê hewt koyan de bî pîl. (ron)
 Ga orra, doçik perra. (tifang)
 Gomeyêde mi esto, jû ustine ser ra vineto. (sung)
 Hêgayêde mi esto, hardê xo sipî yo, toxumê xo sîya wo. (rûpele)
 Jû gomeyêde mi esto, sed mîye kuna ci, jû bêçika mi nikuna ci. (miloçike)

ÇEND ÎDYOMÎ

- Ambaro tal, kodo bêbine, ha bipêmine ha bipêmine.
 Hênî ke lerz/lerze keno, ti vana esker dime r' o.
 Kotî ke barî yo, uca de bivisiyo./Kotî de barî ya, wa uca de bivisiyo.
 Manga merda, do birîyo.
 Na roja tenge de, di lingê mi kerdê jû sol.

andal: lından, ondol, yuka cılan

areye: arê, ayre

axwe: awe

baluye: bellî, bellu

birak: dost

cî: gi

çê: keye, kê

çû: çuwa, çuye

çuye: b. çû

derya: 1) dengiz, behr, deyra 2) zaf

dê: ey

didan: dından

doçik: boçe, poçi

doman: gedê, qeç, qeçek, tut, eyel

hard: ard, erd

hîra: hera

hona: hûna, hima, deha

hûna: b. hona

îdyom: tirkî de "deyim"

jû: yew

kemere: kerra, sî

kîş bîyene: bellî bîyayîş, bowli bîyayîş, belû bîyayîş

kotî: kure, kura, ça

kuras: kirbas

lerz: b. lerze

lerze: leze

locine: lojine, lozine

mertal: tirkî de "bilmece"

miloçike: mijloke, mijlore, mijlewre, mocla, morcela

mor: mar

mordem: merdim, merdum

mûriye: mirwi, miroy

oncîya: ancîya, ancîna, wuncîya

piyaw: peye, mordem, merdim

qilêr: lêm, leym

raye: rayîr

rûpele: ripel, ripe

sed: se

sîsik: çîlsipî

şand: şan, şon

şodir: sodir, nimaj, serê sibay, şefaç

tifang: tîfing

veng dayene: veyn dayîş, ven dayîş

visîyayene: qerîfîyayîş

warro ginayene: erd ro ginayîş, er ro ginayîş, kewtiş

wuncîya: b. oncîya

wusar: wisar

xelesîyayene: qedîyayene, qedîyayîş

zon: ziwan

ŞAHAN AXA

Mûnzûr ÇEM

Şahan Axa (Şahîn Axa, Sahan Axa), lajê Usiv Axayî yo. Usiv Axa pîlê aşîra Bextîyaran o û dewa xo Pakire ya. Pakire, girêdayîyê qeza Dêrsimî Xozatî ya.

Eslê xo de bextîyarijî kirdaskî (kurmanckî) qesey kenê labelê înan ra tayîne kirdaskî terk kerdo, ewro kirmanckî (zazakî) qesey kenê. Keyeyê Şahanî nînan ra yew bîyo. Heto bîn ra no keye, keyeyêde welatperwer bîyo. No sebab ra kî demê Komara Tirkîya de çiqas ke dest ra amo, dewlete ra durî vineto.

Şahan Axa, mordemêde zanayox, welatperwer û çêr bîyo. Ey Xarpêt de mekteb wendo. Goreyê vatişê tayê naskerdoxan mektebo mîyanên (ortaokul), ê tayîne ra gore kî lîse qedênaya. Şahanî politikaya dewleta tirkî rind nas kerda û o sebab ra kî dêyme nêgino dama aye ro. Mîyanê xo û Sêy Rizay û welatperweranê bînan weş bîyo ke nînan ra yew kî Alîşer Efendî bîyo. Mabênê ey û Alîşer Efendî hen zaf weş bîyo ke siro ke debara xo rinde nêbiya û kewto tenge, Alîşerî ci rê şîre nuşta, yardim wasto.

Çituri ke êno zanayene, hukmatê tirkî 1935 de Qanûnê Tuncelî (Tuncelî Kanunu) vet, îdareyo orfî îlan kerd. Aye ra dima kî general Abdullah Alpdoğan sey Muffetîşê Umûmî û qumandarê îdareyê orfî rusna Xarpêt. 1936 de dewlete ef îlan kerd û Dêrsim de çekî top kerdî. Çi esto ke sey tayê serekaşîran û pîlanê Dêrsimî, Şahan Axayî kî baweriya xo bi dewlete nêarde, teslîmkerdişê çeke qebûl nêkerd. Ey kî sey welatperweranê bînan vat "Dewlete nika bi zono nerm qesey kena, çekan kena topî, o ra têpîya kuna ra werte, milletî qir kena." Şahanî ke nîya kerd, Avdile Paşayî (Abdullah Alpdoğanî) mordemî kerdî mabên, wesêna ey ser, berd Xarpêt ke tey qesey bikerone. Mordemê dewlete uca ci ra vanê "Çiqasî eraziye, dukan û pere wazena dame to. Eke memûrênî wazena aye kî dame to, Dêrsim terk bike. Nê koyan ra vind-

Arçiva Kovara Berhem ra

Şahan Axa

ena se kena?"

Labelê Şahan vatena înan qebul nêkeno. O şarê dormeyê xo ra vano "No plan, planê parçekerdişê Dêrsimî yo. Na damê ya, ma rê na ro."

Eke qebul nêkeno, orfî îdare nêverdano o peyser şêro Dêrsim, ey mecbur keno ke Xarpêt de bimanone. Labelê demê ra têpîya Şahan

Axa remeno, peyser şono bi Dêrsim.

1937 de ke leşkerê tirkî est Dêrsimî ser, Şahan qet nêvînet dust de vejîya û da pêro. Şahan Axa, hetê çeke ra zaf ciraamaye bî. Ey herbê 1937î de kî zaf bi qaremanîye da pêro û no sebeb ra kî demêde kilmek de mintîqa Xozatî de bî sembolê xoverdayîşî.

Têpîya 1937 de siro ke Alîşêr Efendî bi Zerîfa Xanime ra amey kîştene, Sêy Rizayî cayê xo vurrna şî Derê Birdû. Seke şî uca kî wesêna Şahan Axayî ser ke şêrone lewe. Çend rojî ra dime Şahan şî, ey bi Sêy Rizayî ra rewşê Dêrsimî ser o derga-derg qisey kerd. O ra têpîya Şahanî Sêy Rizayî ra musade wast, vat "Karê mi esto, ez son karê xo qedênen û heftê ra têpîya peyser ên."

Heto bîn ra dewlete Şahan Axa raya xo ser o sey bendêde (engel) gird diyêne û kistîşê eyî xo rê kerdîbî hedef. Qumandarê Alaya Muhafize Albay İsmail Hakki Tekçe raporêde xo de nîya vano:

"... Mintîqa ma de bi taybetî îmhakerdişê çeteya Şahanî, noxta muhîma verên a. Seba îmhakerdişê nê xayînî tayê tedbîrê mayê ke amêguretene kî estê ..."

Rastî kî o sire de dewlete hem bi ters hem kî bi pere şaro ke nêzdiyê Şahan Axayî yo ra di mordemî kerdîbî hetê xo. Nînan ra yew (ju), Memê Pirçoyî (Pirçî) bî, yew kî Xidê Lilê Verojî. Nê her di mordeman qebul kerdîbî ke Şahan Axayî bikîşêne. Xidê Lilê Verojî, maye ra birayê Şahan Axayî bî.

Şahan o mabên de şî mintîqa aşîra Qocan (Qozan), înan de qesey kerd, wast ke herb kuyêne. Çike serrê o ra raver, tayê aşîran qirbanê Xizirî ser o sond werdîbî, soz dabî Sêy Rizayî ke dest bidêne yewbînan, pîya pêro dêne; înan ra yewe aşîra Qocan bîye.

Şahanî ke înan de qesey kerd cêra ra (agêra), mintîqa xo de şî Mazra (Mazra Koyê Balkanî). Uca keyeyê (çêyê) İvrayîmê Xidê Mistê Sate de bî meyman. Xebera Xidî bîye ke tayê mordemî wazenê Şahanî bikîşêne, çî esto ke no plan ci ra eşkera nêvat. Hurendiya naye de tayê qeseyê sotraxkî estî ra ver hama Şahanî şik nêkerd.

Çend rojî be ke Şahan Axa bêhewn bî. Naye ser o kî cêra ra hevalê xoyê raye Memê Hure ser, vat "Memed, hewnê mi êno, ez wazen tenê rakune."

Memê Hure îtiraz kerd, nêwast ke rakuyone hama Şahanî de hal nêmendîbî; ust ra, bî teber, nêzdiyê banan de hênî ser o darêda qewaxe bîye, şî binê aye de kewt ra (rakewt).

Seke kewt ra kî Memê Pirçoyî bi Xidê Lilê Verojî ra pîya hewn de na pira kîşt. Tarîx 26ê tebaxe 1937 bî.

Apê Şahanî Alîşanî o ra raver çend rey Şahan hesênabî pê, vatîbî “Memê Pirçoy bi Xidê Lilê Verojî ra xirabe dime r’ ê, bê ma nînan bikîştme“ labelê Şahanî qebul nêkerdîbî. Ey apê xo ra vatîbî “Xidê Lilê Verojî birayê min o, ez çituri bikîştme? Şar mi rê xirave vano.“

Kîştîşê Şahanî ra têpey, her di qatilan xebere dê Alîşan Axay ard, raye ra o kî kîşt. Eke o kî kîşt, qatilan na rey xebere dê qereqolê Qerevlanî. Qumandaro tirk ame, sarê Şahanî û apê ey Alîşanî day birnayene, kerdî çuwal, berdî.

Şahan zewejîyaye bî hama ey ra domanî çînebî.

Hata ewro, tarîxê mayaxorabîyayîşê Şahan Axayî ser o agahdarîyêda raste ra mi dest nêkewta. Hama siro ke o amo kîştene, zaf ciwan bîyo.

Qaremananê Dêrsimî ra Şahan Axayî ser o lawikê kî yena vatene. Varyantêde na lawike wina yo:

SAHAN AXA (1)

Wile (2) bîye leminê bîye

Isanê na zemanî kêşî de nêmendo bext

Wax bîye

Sahan Axayê min bezke (?) xaro lemin

Sahan Axayê min vîyala teke

Sahan vano:

”Ez merdena xo ver nêkun lemin

Ters gino ro mi ke

1. Na kilame bandê Usên (Hüseyn) Doganay ra ama guretene.

2. ”Wile” eve şêkilê ”wele”, ”ule” kî yena vatene.

Mi dima Koyê Dêrsimî de
Nêmano cênik û çêneke.”
Sahan Axayê mi merdo nêmerdo
Şikîyo tilsime Kirmancîye

Sahan Axayê mi qolê xo gureto
Şîyo geçê Koyê Mûzirî

Sahan vano:

”Qozanê ⁽³⁾ caro bêbextênî mekerê

Ma pîya werdo qirvana Xizirî ⁽⁴⁾ lemin”

Sahan vano:

”Qozanê caro bêbextênî mekerê

Ma pîya werdo qirvana Xizirî.”

Xozatî persena

Mi va Qerevlan ⁽⁵⁾ ra nat o wîy!

Sahan vano:

”La lawo Lazê Pirçoy mi de mizewirênî meke

Min û to cizikê Gulîzare pîya lito”

Heqo ti caro kêşî ra nêdê dîyayîne

Ewro biray sarê biray berdo

Xozat de wax roto

Sahan Axayê mi ti caro merdena xo ver mekuye

Hesen Axayî to ra ravêrî hêfê to gureto lemin

Wile bîye leminê bîye

Isanê na zemanî kêşî de nêmendo bext

Wax bîye

-
3. **Qozanan (Qozû):** Aşîrê wa. Dewê na aşîre dormê Ali Boxazî der ê. Qozan çîqaşî ke Sêy Rizay de sond werdo ke pîya eskerî de pêro dê kî serra 1937ine de tifang nêesto. Sahan nazay ser o vano ”Qozanê caro bêbextênî mekerê”.
 4. **Qirvana Xizirî:** Qirvano ke raya Xizirî de yêno kerdene.
 5. **Qerevlan:** Wertê Xozatî û Vacixe (Ovacık) de mintiqê wa.

DI ŞÎRÊ HEYDO KEÇANICÎ

WELAT

Welat, welat, çiqa şîrîn!
Canê ma te de bîyo birîn.
Zaf hewl bîyê qewmo verên.
Terseno no şaro peyên.

Dayê, dayê, ez mireno,
Welatê xo ra ez nêvêreno!
Gonîya xo ez rişneno,
Seba welatî ez berbeno.

Koyê ma pêro gerçeg û zîyar ê,
Wertê ma de vergî bîyê harî.
Nat û dot lawenê şarî,
Welatê ma de pîsî bîyê gonî.

Dayê, dayê, ez mireno,
Welatê xo ra ez nêvêreno!
Gonîya xo ez rişneno,
Seba welatî ez berbeno.

DÊRSIM

Serê Dêrsîmî mij û duman o,
Dişmenî adir verdo banano.
Vengê berbîşî êno, vengê domanan o.
Nêzo sêy-sêwîyê kamî yo.

Dêrsim de esker bîyo qol bi qol,
Milet hên ke kişto, gonî bîya gol.
Feqîr û fiqare kewto re çol.
Duzgin dişmeno bike kor.

Koyê Dêrsîmî berz o, hardo weş o;
Mileto rind o, pêro baş o.
Meskenê kal û bavî yo, xas o,
Hedefê laz û tirkî, qerbaşî yo.

RIPELÊ FIQRAYAN:

MEKTUBI

Arêkerdox: Seyîdxan KURIJ

Yew dewi di yew merdim beno, nameyê nê merdimî Filît beno. Filît xo zanaye û wende zano. Dewijî zî Filîtî wende zanî. No semed ra, rojêk yew dewijî ri lajî ey (yi) ra yew mektubi yena, o (wi) mektubê xo ano dano Filîtî û vano:

-Kek Filît, na mektubi biwani, dê laj se vano.

Filît mektubi nat qeldeno wet qeldeno, nieşkeno biwano. O dewijî ra vano:

-Qusurî mi meûyni, no nuşte nuşteyî bolugê ma nîyo!

QEY MERD?

Arêkerdox: Seyîdxan KURIJ

Yew dewij rojêk şino bajar, xo ri binê çî-mî geno û gereno a yeno dewê xwi. No merdim yeno binî dewi, yewna dewij şino vera ci, vano:

-Serê (sarê) to weş bo, pîy to dinyay xwi bedilnay.

Dewij vano:

-Halla halla! Pîy mi qey (qê) merd? Mi ci ri yew citaya lastikan girewti (giroti) û emserr xelê ma zî zaf hol bi. Mi na qet fehm nikerdi, eceba qey pî mi dinyay xwi bedilnay?

bolugi: (tirkî de "bölük")

dê: hela, hala, de

gereno a: agêreno

hol: hewl

nat: naşt

qeldeno: tadano, qelibneno

ri: rê, rî

wet: daşt

WENDOXAN RA

Almanya, 20. 07. 1999

Gelê qewmî, gelê heval û hogira,

Emrê şîma ebe weşîye bo. Roca rinde, roca suhudî rakerdî. Ez selamê xo şîma rê vana. Ez pîla rê emirdar a, qîca rê rostîya rayan a. Mi çend şîfîrî nivisnê. Herçi o ke waneno, zonê ma vînd nêkeno, Heqo nazik tey heval bo, sera-ser weş bo.

Waştena mi na wa: Beşerê Heqî, jubîn de kîn-qerez mekerê. Jubîn ra hes bikerê. Mordemê xebîsî nas bikerê. Wertê xo de temê bikerê, ebe rindîye ser o, meqamê rinda de bimusnê.

Ez woncîna şîma rê silamî kena, weşîya şîma wazena.

Heydo Keçanic

DEYÎRA ZULMÊ DEWLETE YO KE DÊRSIM DE BÎYO:

KULÊ 38Î (ROPORTAJÎ)

Mûnzûr Çemî hetanî ewro kitabanê xo yê tirkî ra teber panc kitabê kirmanckî (zazakî) arê kerdî û neşr kerdî. Nînan mîyan de Ferhengê Kurdî-Tirkî yanî Kirmanckî/Zazakî-Türkçe Sözlük û Tayê Kilamê Dêrsimî zî estê. Bêguman lehçeya kirmanckî ya nuşta (yazili) mîyan de çar kitabî cayêdo gird gêni, çimkî kirmanckî kemî nusîyaya. Kesê ke hetanî ewro tewr (en) zaf kitabê kirmanckî arê kerdî û neşr kerdî zî

MALMÎSANIJ

Mûnzûr Çem o. Kesîna nêşîyayo ende zaf kitabanê kirmanckîyan vejo. Nê kitabî xebat û keda zafe dima amade û neşr bîyê, Mûnzûr bi aşman û serran no ware de gurîyayo, wextê xo dayo. Nê panc kitabon ra kitabo peyen Kulê 38î (Roportajî) yo.

Kulê 38î 234 ripelî yo û tede (tey) 13 roportajî estî. Nînan ra tena roportajêk ke des ripelî yo kurmanckî (kirdaskî) yo, ê bîni kirmanckî (zazakî) yê.

Zulm û zordariya ke 1937-38 de Komara (Cumhûriyetê) Tirkiya Dêrsim de kerda zaf ra tayê yena zanayîş labelê weş û bi detayan (bi teferruat) nîna zanayîş. Çimeyanê dewlete gore nê "îsyani" de 7954 dêrsimijî kişiyayê labelê tayê çimeyanê bînan gore o wext tewr tayê çewres hezar dêrsimijî kişiyayê. Reyna nê serran de dewlete bi hezaran dêrsimij welatê înan Kurdîstan ra veto, surgunê şaristananê Anadolîya Rojawanî kerdo.

Belê, ende merdimî kişiyayî û surgun bîyî labelê nê tetbîqatî seni bîyî? Merdimî bi çi metodon kişiyayî û surgun bîyî, nê serran de

dêrsimijan çi belingazî û hêsîrîye ante? Dewî senî veşayî? Eskeranê tirkî se kerd? Milîsanê dêrsimijan se kerd? Eşîranê dêrsimijan se kerd? Yeno mi vîrî 1990 de ez yew nuştayê xo de na mesela ser o vindertbîya û mi nuştbi ke no xusus de, yanî hedîseyanê 1937-38î ser o zanayîş û xatirayanê dêrsimijan bi xo ra hema hema ke çiyekî nênuşîyayo labelê ganî binusîyo. Tena hedîseyê Dêrsimî nê, ê Pîran, Agrî, Zilan, Motkan, Pêçar û Sasonî zî ganî fekê şarê nê cayan bi xo ra bêre nuştîş (b. Malmîsanîj, "Ülkemizden Zulüm Tabloları", Medya Güneşi, İstanbul, nr. 14, r. 18).

Roportajanê Kulê 38î de tayê cewabê nê persan bi detayan estê. Hem zî tayê kesê ke cewaban danê bi xo nê hedîseyan mîyan di bîy, bi çimanê xo no zulmo bêhed û bêhesab dîyo. Nika sayeyê xebata Mûnzûr Çemî de no ware de şahidîya înan û vateyê înan resenê ma. Çend roportajan de zî qisekerdoxî hedîseyanê 1937-38î ma û piyê xo ra, pîlanê xo ra neql kenê; yanê înan bi xo nê hedîseyî nêdîyê, eşnawîtê (hesnê). şahidîya înan raste-rast nîya, endîrekt a.

Kesanê ke tede roportaj bîyo ra di teneyî cinî yê, ê bînî camerdî yê.

Nê roportajan de tena teda û ezîyetê dewlete nê labelê heyatê sosyal ê dêrsimijan ser o, têkilîyanê eşîranê kurdanê Dêrsimî ser o, erf-edetan û dîne înan ser o, alewîyîye ser o zî melumato hêca esto.

Kitab hetê zîwanî ra zî xezîneyêka hêca ya lehçeya kirmanckî ya. Kesê ke tede nê roportajî bîyê, eşîranê cîya-cîyayan ra yê. Se nimûne: eşîra heyderan, qoçan (qozan), pezegwan, suran, usivan, şemikan. Gama ke mensubê nê eşîran kirmanckî (zazakî) qisey kenê, înan ra her yew bê ke ferq biko xusûsiyetan û çekuyanê fekê eşîra xo neql keno. Bi nuştîş tesbîtkerdişê nê qiseyan, tesbîtkerdişê pêtiya (zengînîya) zîwanê ma ya. Her melumat û çekuyê ke merg ra, vindîbîyayîş ra bixelisîyê zîwan û zanayîşê ma rê karê xo esto. Karê Mûnzûr Çemî no het ra zî hêca yo.

Gama ke merdim nê roportajan waneno, merdim xirabî û çepelîya kolonyalizmî û cengî (herbî) hîna weş fam keno. Merdim hîna weş fam keno ke kes şîno (eşkeno) çi teda û neheqîye kesanê bînan bikero. Îşkence, kiştîş, gan bo ganî veşnayîşê merdiman, cirakerdişê sereyê (serecikerdişê) merdiman, zorkanî desteştiş bi namûsê cinî û kênekan

û tecawuzê înan kerdiş (r. 77); surgunkerdişê cinî û mêrdî yan zî pî û gedan (domanan) cayanê cîya-cîyayan (r. 147); bêbextî û bêbavîye, xayîniyê, muxbîriye, milîsiya dewlete, temehkarîya mal û milkê dinya; dewê ke seserra peyene de bi destê merdîmanê dewlete hewt ray ameyê veşnayîş (r. 49) ûêb.

Gama ke şar eskerî ver ra remeno û nêşîno (nêşkeno) gedanê xo xo de bero, tayê cinî mecbûr manenê gedanê xo finenê (erzenê) çem yan zî ca de verdanê (r. 75).

Bêza Xidê Avzetî vana “Awa ke Dêrsim de amê milletî sare, Heq qe ra kêşî nêmisno, serê dismenî ra kî dûrî bero”. (r. 99)

Heto bîn ra xusûsiyetê rindê merdîman zî nê rojanê tengan de asenê. Ma vajî kesê ke semedê xelisnayîşê kesanê bînan ganê (canê) xo feda kenê, kesê ke leteyê nanê xo kesanê bînan de pare (bare) kenê, kesê ke herunda bêşerefiye de îşkence û mergî tercih kenê. Kemî bibo zî eskeranê tirkan mîyan de zî eskerê wayîrê wicdan û merhemetî estê ke gama ke dêrsimijê bêguneyî kişîyênê, bermenê (r. 28-29, 149).

Nê roportajan de, tena bêmerhemetîya eskeran nê, xobixowerdena kurdanê dêrsimijan, bêmerhemetî û sertîya înan, edetê eşîran bi xo zî nusîyayê. Ma vajî ke wexto ke Îdare Axa û merdimê xo erzenê Çemişgezegî ser, uca muxbîrêk tepêşenê û wazenê ke bikişê labelê cinîya muxbîrî yena çîtika xo erzena verê linganê Îdare Axayî, vana “Mêrdê mi ef bike, mekise!” Naye ser ra Îdare Axa ceza ey sivik (!) keno û goşê ey dano cikerdene. Labelê semedo ke cinîya muxbîrî newe ra çîtika xo erzena binê linganê Îdare Axayî, ceza newe ra sivik bena û goşê bîn ê muxbîrî ci nêbeno; semedê xatirê cinî ra (r. 63).

Peyniya kitabî de fotografê çend kesanê namedaran reya verîne çap biyê. Sey ê pilê eşîra heyderan Xidê Alê Îsme û Qemer Axayê Usivan.

Ma kemaneyê nê kitabî çin ê? Est ê. Ninan ra yewe şaşîya rastnuştişî (imla) ya. Tayê çekuyî şaş nusîyayê. Ez tîya de ninan ra çend nimûneyan nusena, parantezî mîyan de formê raştî nusena û hêvî kena ke çapêka bîne de şaşiyê nastnuştişî rast bibê:

hêrîne me (r. 222) (hêrîneme)

co rê dewe ra (r. 86) (corê dewe ra)

na ye ser o (r. 88) (naye ser o)

ber xû dar (r. 234) (berxudar)
 vin derê (r. 233) (vinderê)
 Eve o to re (r. 157) (Eve o tore)
 Ja, beme bawo (r. 191) (Ya, beme bawo)
 dayî rê dewlete (r. 64) (dayîrê dewlete)
 hem kê non dar e (r. 59) (hem kê nondare)
 zêde ro (r. 60) (zêder o)
 avê rûne (r. 187) (aver ûne)
 çava (r. 102, 103) (çawa)
 zê de (r. 104, 175) (zêde)
 bîya ro hurê (r. 66) (bîyaro hurê)
 mîya rê (r. 68) (mîyarê)
 tersay me (r. 95) (tersayme)
 e ke (r. 86, 87, 88, 95, 97) (eke)
 çi ke (r. 96) (çike)
 ni ka (r. 155) (nika)

Çiyêko bîno ke ez wazena vaja, derheqê çend çekuyan de yo ke nê kitabî de nusîyayê. Ma vajî çekuya “berfek”î (r. 168,169,195) yanî “tercuman”î û “numûne” (r. 208) yanî “mîsale”. Beno ke ez şaş ba labelê zanayîşo ke ez zana kirmancîya dêrsimî bi xo de nê çekuyî çin ê. No semed ra nê çekuyî ê dêrsimijanê ke tede roportaj bîyo nîyê. Wina fam beno ke semedo ke “tercuman” û “misalê” çekuyê erebkî yê, nuştoxî nê çekuyî vurînayî (bedilnayî) û herunda înan de “berfek” û “numûne” nuştê. Fikrê mi gore merdim ke roportaj keno, çekuyanê qiseykerdoxî nêvurîno, fekê ey/aye ra çi vejîno binuso hîna baş beno. Eke wina nêbo wendox nêzano kam çekuye ê vatoxî kam çekuyê ê nuştoxî ya. Heto bîn ra eke çekuyî bivirazîyê zî ganî bi tayê prensîban bivirazîyê, neke herkes xo hete virazo. Ma vajî çirê “berfek”? “Fek” ma zanê çi yo, labelê “ber” çi yo? “Ber” û “fek” çirê benê “tercuman”?

Bi nê çend kemaneyanê xo zî kitabê Kulê 38î (Roportajî) kitabêdo hêca yo, hêca yo ke kes biwano.

*Mûnzûr Çem, Kulê 38î (Roportajî)
 Weşanen Komkar, Köln, 1998, 234 r.*

"QEY NÊ WELATÎ DI TARÎX TIM AWI SER RA NUSÎYENÛ?"

Seyîdxan KURIJ

e-mail: sj124ka@uni-duisburg.de

"Qey nê welatî di tarîx tim awi ser ra nusîyenû? La gereka ma nê tradîsyonî biqednî; gereka tarîxî nê erdan, tarîxî însananî nê welatî, eza, cefa, qehr û tedayîya ke nê însanan dîya biyerû nuştiş. Ancax ma wina eşkenî berpirsiyarîyê xo bîyarimi ca."

Kay "Eqreb"î (Dimpiştike) bi nê mesajî ya qediyêno.

Aşmê êlule di bajarî Almanya Mulheim di bi wertaxê "Theater an der Ruhr" û Tirkîya xêlîyek komî tîyatroyî Tirkîya ra amê û tîya di kay xo kay kerdî. Nê koman ra yewi zî "Ankara Sanat Tîyatrosu" bî. Ez AST Tirkîya ra sinasnena û zana ke AST tîyatroyanî holan virazeno. 1980 ra ver AST kay Omer Polatî "Aladagli Miho" zî kay kerdibi û temaşekerdoxan ra noto hol girotibi.

Mi kay "Eqreb"î ser o nê waxtanê peyinan zaf çî wendibî, aye ra waxto ke mi eşnawit ke AST Mulheim di "Eqreb"î kay kenû ez zaf bîya şa. Umbazî ma Ferhadê Feqî çend serrî yo "Theater an der Ruhr" di kay kenû. Ferhat cuwa ver kayê "Mem û Zîn" kerdibi hadre. Ma bi ardim Ferhat a bilet peyda kerd û rojê aşmê êlule di bi çend umbazan a şî no kay sêr kerd. Sey her waxtî kurdî û tirkî demokratî a mintîqa uca di bî. Xora Ewropa di merdim di sebebana ra şînû nê cayan. Sebebî yewini sey her cay heskerdiş, meraq û musayîş û. Sebebî diyini xusûsî û semedî ma xerîban mûteber û. Ma nê cayan di nas û duestan (dostan) vînenî û no zî ma ancenû nê cayan. Duestê kurdan Angelîkaya ke panc serrî yo mi nidîya tesadufî mi tîya di dî. Panc serrî cuwa ver ma bi Angêlîka ya şîbî Kurdîstanê Başurî. Angelîka va:

-To îmza day?

Mi va:

-Çi îmza?

A va:

-Semedî Eşber Yagmurderelî ya îmzeyî dîyenî arê.

Kay "Eqreb"î Eşber Yagmurderelî nuştû. Rîyaraberdoxî nê kay Rutkay Azîz û. Rutkay Azîz yew roportaj ⁽¹⁾ di vanû: "Charli Chaplinî ra persayî: Ti çi ra sînema virazenî? Ey vatû: 'Ez wazena aşitî pîc bikirî.' Bi hadrekerdîşî nê kay a ma zî waşt aşitî pîc bikirî."

Hîkayeta "Ekreb"î raşt a, yanî ciwîyaye ya. No bîyaye 1982 di Hepîsxaney Sînopî di beno. Nuşttox Eşber Yagmurderelî çîyo ke Hepîsxaney Sînopî di ciwîyayû se tîyatro nuştû. Temayê "Eqreb"î kilmkî wina ya:

Yew avûkato kuar (kor) tena ho yew hucra di manenû. O kuar û, tiway (teba) nivînenû la hîs kenû ke hucra di eqrebî estî. Hama her veng di tersenû ke eqreb pede bidû. Hîrê serrî avûkatî tîya di qedîyayî la bê gardîyanan û çaycî kes nidîyû. Gardîyani tedi qîsey nikênî. Hepîsxane di qîseykerdîşê Avûkatî û hepsîyan zî qedexe (yasak) yû. Rojêk yew merdim yenû hucraya kiştê ey. Nameyê nê merdimî Şahabettîn Ovali yû. Şahabettîn Avûkatî şînasnenû, çend serrî cuwa ver ê Trabzon di hancî eynî hepîsxane di mendî.

O waxt faşîstan waşto ke bi destî Şahabettînî nê avûkatî bikişî la tesadufî avûkat neql biyû Sînop û wina merg ra xelisîyayû.

Hîrê serrî yo ke kes nîamo zîyaretê Avûkatî. Ey ri mektubî amê la semedo ke kuar û nieşkawû mektubanî xo biwanû. O çend rey çaycî ra vanû la çaycî tersan ra ey ri mektubanî ey niwanenû. O hîna zaf mektubî lajî xo meraq kenû. Roje di yew rey ê hucranî xo ra vécîyênî teber, hewa gênî. Tîya di Şahabettîn Avûkatî ri mektubanî lajî ey wanenû. Lajî ey mektub di destî xo resm kerdû û pîy xo ri şawitû la çi heyf ke o nieşkenû destî lajî xo bivînû.

Şahabettîn kiştîşî merdimî ra hepsî yû. Ey yew rey cezay îdamî girota la reyna mehkema bîya a û hama ha ramena. Şahabettîn hucra ra şînû mehkema. Dozger (savcî) ey ra vanû "Hama mehkemay to niqedîyaya, nê welatî di edalet estû; kes nieşkenû to bialiqnû". La çend rojî cuwa pey Şahabettînî aliqnenî. No bîyaye Avûkatî ser o zaf tesîr keno. Avûkat tîya di bi vengo berz qîrrenû, vanû:

-Mi cînayet dî. Însanî nê welatî nika hê mîyanî cilanî xo di rakote yî.

1. Nilgün Cerrahoğlu, Aynanın İçindekiler", Milliyet Pazar Sohbeti, Kasım 1997

Nê welatî di înan kiştişî bi hezaran merdimî nidî, hama bi des hezaran a însan bêrî kiştişê hancî zî nivînenî. Ê pê nizanî ke heta ke ê wina bêveng bimanî, rojêk dor yena înan zî.

Peynîyê kay di Avûkat vanû:

-Ê eqrebî hin zerar nidanî leşê ma. La se hezar serrî yo ke nê erdî ser o yew eqreb estû. O eqreb her roj axû kenû mîyanî heyatî ma, heysîyetî ma û vîr ma."

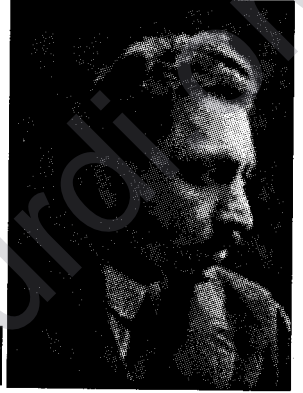
Teşekerdoxan des deqey pay ra kaykerdoxan ri çepîkî kuway (kutî). Aktoranî ke Avûkat û Şahabettîn kay kerd, zaf zaf hol rolî xo kay kerd. Eyê ke Avûkat kay kerd hendê yew sehet û nîm çimî xo girotî, kî (kesî) vatîyeni dê raşt a kuar û. Waxto ke kay qedîya û çimî xo kerdî a, ma ri ecayîb ame. Aktorî ke Avûkat kay kerdîyeni, fizîkî ey zî mendîyeni Eşber Yagmurderelî. Kî vatîyeni dê Yagmurderelî ho sehne di yo.

Qedîyayîş kay a pey waxto ke ma vecîyayî teber tesîrê ey rî teşekerdoxan di wanîyayni. Çimkî însanî mayo ke na vîst serra peyeni di alaqay xo hepîsxane ya nibîya hama hama ke çîn û. Yew hevalê ma ya Çewlîgîji va "Mi waxto ke kay sêr kerd biray mi ame mi çiman ver. Biray mi zî tim û tim ma ra resmî destî lajî mi wazenû." Biray aye yew xwerto (xorto) heştês-newêsserre bi, meselay sîyasî ra tepîşîya û panc serrî yo ho hepîsxane di yo.

DICTIONNAIRE KURDE (KURMANDJI)-FRANÇAIS* -IX

Ferhenga Kurdî (Kurmancî)-Frensî-IX

Celadet Alî BEDIRXAN

*Abréviations

- cf.** (confér.): comparez
etc. : et caetera (et cetera)
f. : féminin
intr. : intransitif
m. : masculin
pl. : pluriel
tr. : transitif

Suffixes

- ce** : suffixe féminin (ex. doux, douce)
-che : suffixe féminin (ex. frais, fraîche)
-e : suffixe féminin (ex. court, courte)
-eille : suffixe féminin (ex. vieux, vieille)
-ère : suffixe féminin (ex. prisonnier, prison-nière)
-euse : suffixe féminin (ex. joueur, joueuse)
-ève : suffixe féminin (ex. bref, brève)
-le : suffixe féminin (ex. corporel, corporelle)
-ne : suffixe féminin (ex. bon, bonne)
-se : suffixe féminin (ex. délicieux, délicieuse)
-sse : suffixe féminin (ex. roux, rousse)
-te : suffixe féminin (ex. muet, muette)
-trice : suffixe féminin (ex. interrogateur, interrogatrice)
-ve : suffixe féminin (ex. hâtif, hâtive)

Ş

şalşapik, m. : costume kurde. Les différentes étoffes servant à la confection du "şalşapik" sont cités suivant leurs couleurs et leurs motifs (1):

bazanî :

bekirbegî :

binefşî : violet

bîrkehî :

çarmekûk :

digur :

êzdînşêrî :

gula şaxê :

madanî :

mirişkî :

osmanbegî :

pêncmekûk :

qacîtî :

rêncberî : marron uni

saya : blanc uni

semawî :

seyfikî :

sêmekûk :

stokew :

textê benefşî :

şalûk, m. : cf. **şalûr**

şalûl : cf. **şalûr**

şalûr, m. : mésange, f.

şamboz : brave, honnête et intelligent

şamderzî, m. : acier de Damas

şamisrî, m. : acier d'Égypte

şamisrî, f. : sorte de fusil

Şam, f. : Damas

şamî : damascain, -e

şamoyî (2) :

şamûz (2) :

şan, f. : dignité, f.; rang, m.

şandar : glorieux, -se; d'un haut rang

şandelîk, f. : frelon, m.

şandin (bişîne) : envoyer, expédier

şandiyar, m. : speaker, m.

şandî, m. : émissaire, m.

şane, m. : quartier, m.

şanê hingivî : rayon de miel

şanîk, f. : bouton de jeunesse

şanî (4) :

şanî dan : montrer

şanzde, m. : seize

şanzdederb, f. : fusil à répétition

şap, m. : alun, m.

şape, f. : avalanche, f.

şapik, m. : veste kurde

şapînoz, m. : pièce, f.

şapînoz kirin : rapetasser

xwe şapînoz kirin : se cacher

şaqûl, f. : fil à plomb, m.

şaqût (5) :

şar, m. : ville

şar, f. : châte, m.

şara : incandescent, -e

şaran, m. : chaîne, f.; chapelet, m.; collier, m.

şarandin (bişarine) : chauffer au rouge

1. Celadet Bedirxanî kelîmeyanê cêrînan ra tena "binefşî", "rêncberî" û "saya" îzeh kerdê ê bînî nêkerdê.
2. Celadet Bedirxanî menaya na kelîme nênuşta.
3. Biewnîre (nîyade) notê 2.
4. Biewnîre (nîyade) notê 2.
5. Biewnîre (nîyade) notê 2.

şarbeder : expulsé, -e; exilé, -e

şarbeder kirin : expulser

şargeh, f. : cf. **şergeh**

şaqên, f. : cri du lapin

şaristan, f. : ville, f.

şariza : cf. **şehreza**

şarmot (°) :

şaş : étourdi, -e; confus, -e; perplexe

şaş bûn : être étourdi, perplexe; se tromper; perdre la tête

şaş kirin : tromper, égarer, perdre

şaş, f. : turban blanc

şaşik, f. : turban blanc

şaşxapîn, m. : tartufe, m.

şaw, f. : sentier de montagne

şax, m. : 1) branche maîtresse 2) ramure, f. 3) pic, m. 4) détachement, m.

şaxînî, f. : jeunesse, f.

şayed : peut-être

şayeste : digne

şayik : lisse

şayik kirin : polir

şayiv : oblique

şayiv çûn : aller de travers

şayî, f. : cf. **şahî**

şayîş, f. : inquiétude, f.

şaz, f. : exception, f.

şazdeh, m. : cf. **şanzdeh**

şeb, m. : alun, m.

şebak : aube, f.

şebake, f. : fenêtre, f.

şebek, f. : filet, m.; collet, m.

şebihandin (bişebihine) : ressembler

şebihîn (bişebihe) : cf. **şebihandin**

şebikandin (bişebikîne) : courbaturer

şebikîn (bişebike) : être courbatu

şebîk (°) :

şebot (°) :

şecyî (°) :

şefeq, f. : aube, f.

şefeqa kûr : le point du jour

şefqe, f. : chapeau, m.

şeft, f. : raie, f.; rayure, f.

şeftalû, f. : pêche, f.

şeftelî : cf. **şeftalî**

şeftê, f. : cf. **şeft**

şeftêl (10) :

şeh, m. : roi, m.

şehê erdê : râteau, m.

şeh, m. : peigne, m.

şehê dest : le revers de la main

şehê pê : coup de pied

şeh kirin : peigner

şeh rabûn : se cabrer

şeh û makûk : constellation, f.

şeh : 1) poli, -e; taillé, -e

şeh kirin : polir, tailler

2) cf. **şe**

şehadetname, f. : diplôme, m.

şekar, f. : prairie, f.

şebaz, m. : faucon royal

şebaz : habile

şebazî, f. : habileté, f.

şehbelot, m. : chataigne, f.

şehben, m. : cordon, m.; lacet, m.

şehbû, m. : fleur

6. Biewnîre (nîyade) notê 2.

7. Biewnîre (nîyade) notê 2.

8. Biewnîre (nîyade) notê 2.

9. Biewnîre (nîyade) notê 2.

10. Biewnîre (nîyade) notê 2.

şehdane, f. : grosse graine
şehderwan, f. : bassin muni d'un jet d'eau
şehdeti, f. : témoignage, m.
şehdeti dan : témoigner
şehdeti kirin : témoigner
şehdeyî, f. : cf. **şehdeti**
şehik, m. : petit peigne
şehinşah, m. : empereur, m.
şehitandin (bişehitîne) : embrouiller; abattre
şehiti : embrouillé, -e
şehîn (bişehe) : hennir
şehîn, f. : balance, f.
şehînok, f. : arbre
şehk, m. : bassinet, m. (du fusil)
şehlûl, m. : cf. **şalûr**
şehmar, m. : gros serpent
şehmersah, m. : empereur, m.
şehmêr : brave, vaillant, -e
şehmêri, f. : vaillance, f.
şehname, f. : épopée, f.
şehne, m. : gérant, m.
şehnedêr, f. : foire, f.
şehnişin, f. : vérandah, f.
şehnik, m. : coup de pied
şehper, m. : grande plume de l'aile
şehr, f. : turban à franges
şehr, m. : ville, f.
şehrah, f. : avenue, f.
şehredêr, f. : cf. **şehnedêr**
şehreza : expérimenté, -e; habile
şehrezayî, f. : expérience, f.; habileté, f.
şehrê, f. : cf. **şehrah**
şehrikêb, f. ⁽¹⁾ :
şeht : infirme
şehtî, f. : infirmité, f.
şehtot : éloquent, -e

şehtot, m. : oiseau
şehtotî, f. : éloquence, f.
şehû, f. : cf. **şaw**
şehvecûsk, f. : végétal
şehwet, f. : sensualité, f.; passion, f.; volupté, f.
şehwetî : sensuel, -le; voluptueux, -se
şehyane : royal, -e
şejderb, f. : cf. **şesderb**
şek, f. : 1) doute
Şek ket dilê wî : Le doute s'empara de lui.
şek kirin : douter
 2) coup, m.
şekek dan : frapper
şekên avê : le clapotis de l'eau 3) torrent, m.
şekal, f. : chaussure grossière
şekerpere, f. : sorte d'abricot
şekir, m. : sucre, m.
şekirê hûr : sucre en poudre
şekirandin (bişekirîne) : remercier
şekirdank, f. : sucrier, m.
şekirok, m. : bonbon, m.
şekok, f. : poire sauvage
şel, f. : pli, m.
şel û kef kirin : plisser
şelandin (bişelîne) : dépouiller
şelb, f. : 1) gifle, f. 2) malheur, m.
şelengo, m. : végétal
şelepe, f. : pluie mêlée de neige
şelepele, f. : cf. **şelepe**
şelihandin (bişelihîne) : écorcher, dépouiller
şelik ⁽¹²⁾ :
şelipandin (bişelipîne) : arracher, faire glisser
 ser
şelipîn (bişelipe) : s'arracher, glisser
şeliqandin (bişeliqîne) : produire une in-

11. Biewnîre (nîyade) notê 2.

12. Biewnîre (nîyade) notê 2.

flammation

şeliqîn (bişeliqe) : s'enflammer (peau)
şelişi : malheureux, -se; misérable
şelixandin (bişelixîne) : faire tourner, gâter
şelixîn (bişelixe) : tourner (lait), se gâter
şelit, f. : ruban, m.; corde, f.
şelm ⁽¹³⁾ :
şelpe, f. : botte, f.
şelt, f. : drap de lit
şelte, f. : cf. **şelt**
şelûf, m. : batârd, m.
şem, f. : cf. **şembe**
şema, f. : cire, f.; chandelle, f.
şema kirin : cacheter
şemal, f. : lumière, f.
şemamok, f. : melon parfumé
şemase ⁽¹⁴⁾ :
şemate, m. : bruit, m.
şematok : glissant, -e
şembelîlk, f. : végétal
şembe, f. : samedi, m.
şembelot, m. : châtaigne, f.
şembilêlk, f. : végétal
şembî, f. : cf. **şembe**
şemçik : intrigant, -e
şemedan, f. : 1) chandelier, m. 2) toile cirée, f.
şemirandin (bişemirîne) : faire cesser
şemirin (bişemire) : cesser
şemitandin (bişemitîne) : faire glisser
şemitîn (bişemite) : glisser
şemixandin (bişemixîne) ⁽¹⁵⁾ :
şemixin (bişemixe) ⁽¹⁶⁾ :

şemşaq : obséquieux, -se
şemşemotik, f. : endroit glissant
şemsîlik, m. : aiguille de givre
şeng : gai, -e; coquet, -te
şeng, m. : végétal
şemiqandin (bişemiqîne) : pendre
şemiqîn (bişemiqe) : être pendu
şeni : odieux, -se
şep, f. : courant, m.
şepal, f. : allure, f.
şepal, f. : campagne, f.
şepe, f. : tas de neige
şepirze : misérable
şepne ⁽¹⁷⁾ :
şepol, f. : flatterie, f.
şepol kirin : flatter
şeq, f. : courant violent
şeq û daq : tribulation, f.
şeq dan : frapper fortement
şeqal, f. : vieux soulier
şeqam, m. : gifle, f.
şeqam dan : gifler
şeqil, m. : cf. **şeqam**
şeqilçî ⁽¹⁸⁾ :
şeqitandin (bişeqitîne) : fendre
şeqitîn (bişeqite) : se fendre
şeqî, m. : bandit, m.
şeqif, f. : fente, f.
şeqîn, f. : cf. **şeqil**
şeqle, f. : marque, f.
şeqle kirin : marquer
şeqledew, m. : petit lait très clair

13. Biewnîre (nîyade) notê 2.
14. Biewnîre (nîyade) notê 2.
15. Biewnîre (nîyade) notê 2.
16. Biewnîre (nîyade) notê 2.
17. Biewnîre (nîyade) notê 2.
18. Biewnîre (nîyade) notê 2.

şeqlemast, m. : lait caillé étendu d'eau
şeqoq, f. : cf. **şeqûq**
şeqoq, f. : 1) poire sauvage 2) abri, m.
şeqşeqok, m. : taquet, m.
şer, m. : combat, m.; bataille, f.; guerre, f.
şer kirin : faire la guerre, combattre
şerab, m. : 1) vin, m. 2) frange, f. 3) grain de l'acier
şerabkiri : damasquiné, -e
şerajo, m. : chef de guerre
şerar : guerrier, -ère
şerar, m. : étincelle, f.
şerbat, f. : bois, m.; bâton, m.
şerbet, f. : sirop, m.; sorbet, m.
şerbik, f. : cruche, f.
şerd, f. : cf. **şert**
şerevani : guerrier, -ère
şergeh, f. : retranchement, m.; fortin, m.
şeref, f. : honneur, m.
şerefa ... şkenandin : déshonorer
şerepnêl, f. : schrapnell, m.
şeridandin (bişeridîne) : tamiser
şeridîn (bişeride) : pondre abondamment (poule)
şeriet, f. : loi religieuse
çûn şerietê : aller au tribunal
şerit, f. : cf. **şelît**
şerix ⁽¹⁹⁾ :
şerjê ⁽²⁰⁾ :
şerjê kirin : égorger
şerker : guerrier, -ère
şerm, f. : honte, f.; pudeur, f.; timidité, f.
şermedar : pudique; honteux, -se; timide
şermedarî, f. : cf. **şerm**
şermende : cf. **şermedar**
şermisar : gêné, -e

şermisar kirin : gêner
şermixandin (bişermixîne) : gratter
şermixîn (bişermixe) : être gratté
şermok : cf. **şermedar**
şeroker : cf. **şerker**
şeroyî : cf. **şerker**
şerpeze : misérable, malheureux, -se
şerpezeyî, f. : misère, f.; malheur, m.
şerqeşerq, f. : bruit de branches
şerqên, f. : fracas, m.; vacarme, m.
şerqên anîn : faire du bruit
şert : condition, f.; pari, m.
şert kirin : stipuler
şertanî, f. : pari, m.
şerûdî : cf. **şerût**
şerût : guerrier, -ère
şeş, m. : six, m.
şeşagir, f. : revolver, m.
şeşbirinî, f. : brebis de six ans
şeşderb, f. : cf. **şeşagir**
şeşik, m. : sixième, m.
şeşlobe : fourbe
şeşlobeyî, f. : fourberie, f.
şeşperî, m. : massue, f.
şeşxane, f. : fusil rayé
şet, m. : fleuve, m.
şetrenc, f. : échecs, m. pl. (jey)
şev, f. : nuit, f.
Şeva te xweş : Bonne nuit.
Şev li min geriyaye : Je n'ai pas dormi de la nuit.
şevbêrk, f. : cf. **şevbihorkî**
şevbihink, f. : végétal
şevbihorkî, f. : veillée, f.
şevbuwêrk, f. : cf. **şevbihortî**
şevder : sans abri, à la belle étoile

19. Biewnîre (nîyade) notê 2.

20. Biewnîre (nîyade) notê 2.

ALFABE

	Kirmanckî (Zazakî)	Tirkî
A a	adir, asin, Almanya	adam, at
B b	bira, ban, Bidlîs	büyük, bir
C c	ca, cêr, cor	can, cadde
Ç ç	çim, Çewlîg, Çemişgezek	çocuk, çöp
D d	dest, Diyarbekir, Dêrsim	dal, dayı
E e	ez, Erzingan, Erzirom	el, eldiven
Ê ê	êrxat, êlçi, êqbal	-
F f	fek, fariskî, Fransa	fare, fistic
G g	ga, giran, Gingim	göl, güven
H h	her, heş, Hollanda	hemen, hava
I i	bin, kirmanc, solin	ısırmak, ışık
I î	îsot, Iran, İtalya	iş, it
J j	jêhat, jan, Japonya	jandarma, jimnastik
K k	kitab, kar, Kurdîstan	kalkan, küçük
L l	lal, lazut, Licê	limon, leke
M m	ma, mase, Mûş	mavi, maya
N n	nan, newe	ne, neden
O o	of, oda, ordu	olmak, odun
P p	payız, Pîran, Pali	parmak, pınar
Q q	qeleme, qumaş, Qibris	-
R r	rind, radyo, Riha	resim, rüzgar
S s	sipî, simer, Sêwregi	serin, sarı, süs
Ş ş	şima, şeş, şaş	şişirmek, şişman
T t	ti, tarix, Tirkîya	tatlı, tavşan
U u	utî, uca, ucret	ütü, ücret
Û û	ûsul, Ûrris, Ûrrim	uzak, unutmak
V v	verg, velg, vate	var, ver
W w	wisar, weş, welat	-
X x	xirab, Xarpêt, xurbet	-
Y y	yaban, yar, yadîgar	yayla, yol
Z z	zaf, zerd, zaza	zeybek, zavallı

Pali